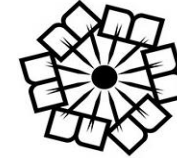

موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

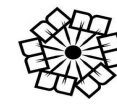

آسیب‌شناسی صندوق‌های تعاونی و موسسه‌های مالی – اعتباری غیرمجاز (از بعد مدیریتی)

سخنرانان:

مهدی رسولی قهرودی

فرید فخرالدین

سرفصل مطالب

- 1) کلیات طرح پژوهشی آسیب‌شناسی
- 2) پیشینه موسسات مالی و اعتباری
- 3) مروری بر سیستم‌های بانکی کشورها
- 4) وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران
- 5) آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز
- 6) تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه‌های مالی و اعتباری
- 7) نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

مقدمه و مساله پژوهش

- پژوهش‌های سال‌های اخیر نشان می‌دهد که بحران مالی سال ۲۰۰۸ نتیجه ریسک‌پذیری بیش از حد موسسات مالی و ضعف قوانین و مقررات بخش مالی بوده است که منجر به ورشکستگی بسیاری از این موسسات شد. با وجود بحران مالی ۲۰۰۸ و آموخته‌های آن باید در نظر داشت که موسسات مالی و اعتباری ورشکسته می‌توانند ریسک‌های عظیمی را به کل بخش مالی انتقال دهند. بنابراین، فقدان نظام‌های مناسب برای مدیریت موسسات مالی و اعتباری مساله‌دار و ایجاد بحران بانکی، می‌تواند مشکلات عدیده‌ای را برای نظام مالی ایجاد کند.
- در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی (ابلاغ شده در سال ۱۳۹۲) بر ایجاد ثبات در اقتصاد ملی، شفاف‌سازی اقتصاد، سالم‌سازی اقتصاد و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری و ارزی تاکید شده است.
- فعالیت‌های پولی و واسطه‌گری مالی خارج از چارچوب و ضوابط تعیین شده توسط نهادهای ناظر (مانند بانک مرکزی) از جمله فعالیت‌های فسادزا و برهم‌زننده ثبات اقتصادی در یک کشور محسوب می‌شوند.

مقدمه و مساله پژوهش

- با گذشت چندین سال از آغاز برنامه ساماندهی موسسات مالی و اعتباری غیر مجاز، هنوز اسامی بسیاری از بنیانگذاران این نهادهای مالی فاقد مجوز از سوی مقامات مسئول و نهادهای نظارتی معرفی نشده است.
- این موسسات زمانی که بیش از ۲۵ درصد نقدینگی کشور را در اختیار داشتند، با وعده پرداخت سودهای بالاتر از سود بانکی و همچنین پرداخت تسهیلات به شرط افتتاح و بلوکه کردن سپرده، سپرده‌های فراوانی را از آن خود کردند.
- بحرانی شدن وضعیت برخی از این موسسات کار را به حضور خیابانی سپرده‌گذاران برابر مجلس شورای اسلامی و بانک مرکزی و دیگر دفاتر مرکزی نهادها و موسسات کشید و علاوه بر ایجاد یک معضل اقتصادی، یک بحران امنیتی نیز رقم زد.

مقدمه و مساله پژوهش

- بر اساس آمارهای غیررسمی، نزدیک به هفت هزار موسسه غیرمجاز در شکل‌های مختلف در کشور وجود داشت که تحت هیچ نظارتی از ناحیه بانک مرکزی به عنوان مقام رسمی ناظر بر نظام پولی و بانکی کشور، نبودند.
- به زعم بسیاری از تحلیلگران اقتصادی و سیاسی، بحران این موسسات می‌توانست کشور را تا ورطه بحران‌های شدید اقتصادی، اجتماعی و امنیتی پیش ببرد.
- با توجه به ریشه‌ها، فرایندهای شکل‌گیری و گسترش آثار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی-امنیتی این پدیده، انجام مطالعات دقیق و چندجانبه که از منظرهای مختلف به بررسی این پدیده و شناسایی علل ریشه‌ای وقوع آن بپردازند، ضروری است.
- آنچه به وضوح می‌توان در بروز چنین پدیده یا بحران‌هایی در کشور مشاهده کرد، ضعف ساختار و عوامل مدیریتی در سطح کلان است. لذا این پژوهش با تاکید بر ابعاد مدیریتی، اقدام به آسیب‌شناسی پدیده موسسات مالی غیرمجاز و شناسایی علل ریشه‌ای وقوع آن کرده است.

اهداف پژوهش

- مطالعه و شناسایی زمینه‌های شکل‌گیری و فرآیند وقوع این پدیده و بحرانی شدن آن.
- شناخت کیفیت اداره عمومی و حکمرانی، نهادهای مرتبط، مستندات مربوطه و همراستایی با اهداف.
- شناخت مدل‌های کسب‌وکار صندوق‌ها از رویکرد مدیریتی جذب منابع و سپرده‌ها و ارائه تسهیلات و عملکرد و ورشکستگی.
- شناخت نقش سازمانها و نهادهای مرتبط یا موازی در شکل‌گیری و شکست صندوق‌ها.
- شناخت عوامل شکل‌گیری آسیب‌ها از دید فرهنگی، اجتماعی و سیاسی.
- بررسی علل بروز و نحوه ناهماهنگی و ناهمسویی نهادهای صادرکننده مجوز و نهادهای ناظر بر فعالیت این بنگاه‌ها.
- بررسی چرایی و چگونگی اهمال یا ضعف در اجرای خط‌مشی‌های پولی و بانکی کشور از جنبه‌های مدیریتی
- راه‌کارهای پیشگیری از وقوع پدیده‌های مشابه در سطح تصمیم‌سازی در حوزه‌های مختلف.

پیشینه موسسات مالی و اعتباری

- در سال ۱۳۹۲، بسیاری از موسسات مالی و اعتباری سود پرداختی به سپرده‌ها را افزایش دادند تا بتوانند با جذب سپرده جدید کسری نقدینگی ماهانه‌شان را جبران کنند.
- با رسانه‌ای شدن احتمال کسری دارایی این موسسات، مردم به طور گسترده برای دریافت پول‌هایشان اقدام کردند.
- ناتوانی این موسسات در بازپرداخت سپرده‌های مردمی و ورشکستگی آنها تظاهرات اعتراضی گسترده در دی ماه ۱۳۹۶ را به همراه داشت.
- پس از شکل‌گیری و رشد گسترده این موسسات، وزارت تعاون درصدد کنترل آنها برآمد و اقدام به تاسیس بانک تعاون کرد اما این اقدامات موثر نبود.
- مدیران و دست‌اندرکاران این موسسات عموماً از تخصص در حوزه پولی و بانکی برخوردار نبودند و بیشتر با لابی‌گری و ارتباط با برخی مقامات محلی و استانی، به این سطح از گستردگی رسیدند.

پیشینه موسسات مالی و اعتباری

با تصویب قانون ساماندهی بازار غیرمتشکل پولی و دادن اختیارات قانونی به بانک مرکزی برای نظارت تام بر همه بازارهای مرتبط با پول، برنامه ساماندهی غیرمجازها در سال ۸۹ با تهیه فهرستی ابتدایی از موسسات ادغامی و در شرف تأسیس در اسفند ۱۳۸۹ تهیه و در فروردین ۱۳۹۲ به روزرسانی شد.

در این فرآیند برخی موسسه‌های مالی و اعتباری که اغلب به نهادهای عمومی متصل بودند، مجوز تبدیل شدن به بانک را دریافت کردند که شامل موسسه مالی و اعتباری سینا (**بانک سینا**)، موسسه مالی و اعتباری انصار (**بانک انصار**)، موسسه مالی و اعتباری ایرانیان (**بانک حکمت ایرانیان**)، موسسه مالی و اعتباری مولی الموحدین (**بانک ایران زمین**) و موسسه مالی و اعتباری قوامین (**بانک قوامین**) بود. که بعداً با "بانک سپه" ادغام شدند. در آن دوران موسسه نور از ادغام «پیشگامان»، «کارسازان آینده» و «ریحانه گستر مشیز» بوجود آمد؛ «اعتماد ایرانیان» که بدون مجوز از بانک مرکزی بود نیز به دستور این بانک منحل و در بانک قوامین ادغام شد. **بانک آینده** نیز از ادغام «صالحین» و «آتی» و همچنین بانک تات تشکیل شد.

در سال ۹۴ موسسات میزان و ثامن الحجج منحل شدند و رسیدگی به امور آنها به ترتیب به بانک‌های صادرات و پارسیان محول شد. در اسفند ۹۴ نیز موسسه کاسپین از انحلال و ادغام هشت تعاونی غیرمجاز شامل فرشتگان، الزهراء، دامداران و کشاورزان کرمانشاه، عام کشاورزان مازندران، حسنات اصفهان، پیوند مشهد، بدر توس از شورای پول و اعتبار مجوز گرفت.

پیشینه موسسات مالی و اعتباری

اگر چه با ورود سه قوه و ساماندهی بانک مرکزی، هم اکنون این بحران تا حدود زیادی فروکش کرده است، اما آثار آن در بروز نقدینگی بی سابقه، بی نظمی در هدایت منابع پولی به سمت بخش‌های مختلف اقتصادی و ریسک‌های بلند مدت سرمایه‌گذاری مولد تا سال‌ها در اقتصاد کشور نمایان خواهد بود.

با نگاه دوراندیشانه، باید نگران بحران‌های احتمالی بعدی باشیم. این احتمال نیز وجود دارد که بانک‌هایی که نه در واقع دولتی‌اند و نه خصوصی و اصطلاحاً خصوصیتی‌اند و توسط سازمان‌ها، نهادها و وزارتخانه‌های غیر مرتبط با امور بانکی تاسیس شده‌اند یا سهام عمده‌شان خریداری شده است، دچار مشکلات مالی شوند زیرا کار مالکان اصلی آنها، بانکداری نیست و اصولاً دغدغه‌های فراتری از بانک دارند.

پیشینه موسسات مالی و اعتباری

اهداف تاسیس مؤسسات اعتباری غیربانکی در ایران:

- ❖ جذب و تجهیز منابع پولی و کاهش مشکلات اقتصادی ناشی از حجم بالای نقدینگی
- ❖ مشارکت مردمی در بخش‌های مختلف اقتصادی و افزایش اشتغال و تولید از طریق شبکه موسسه‌های اعتباری.
- ❖ هدایت و سازمان دهی صحیح منابع.
- ❖ خدمت رسانی مطلوب تر به متقاضیان و ایجاد سهولت در اعطای تسهیلات.
- ❖ زمینه‌سازی برای رقابت سالم و در نهایت تحول در مجموعه نظام بانکی.
- ❖ برنامه‌ریزی برای سپرده گذاری مردمی.
- ❖ ترغیب و تشویق مردم در گردآوری و تجمیع منابع مالی پراکنده آن‌ها.
- ❖ ورود بخش خصوصی جهت بهینه سازی و تسریع منابع تجهیز شده در بخش‌های اقتصادی در عقود مختلف.
- ❖ استفاده از دانش فنی پیشرفته و تجارب نیروهای خبره در زمینه مسائل پولی و بانکی.
- ❖ ضرورت وجود تنوع در بازار سرمایه کشور

مروری بر سیستم‌های بانکی کشورها

■ سیستم بانکی در کشور ژاپن را می‌توان به سیستم بانکی تجاری و سیستم بانکی سرمایه‌گذاری تقسیم کرد.

■ بانکداری تجاری مستقیماً با پس انداز و وام‌دادن پول سر و کار دارد. بانک‌های تجاری کارت‌های اعتباری و بدهی صادر می‌کنند، سپرده‌ها را نگهداری می‌کنند و پول به عموم مردم قرض می‌دهند.

■ اصلی‌ترین منابع درآمدی بانکها نرخ بهره اعتبارات، تعرفه‌ها و کمیسیون‌های دریافتی است.

■ بانکهای سرمایه‌گذاری در ژاپن خرید و فروش سهام، مدیریت ثروت و مشاوره مالیاتی، مشاوره در مورد ادغام و تملیک و غیره را تسهیل می‌کنند.

■ این بانکها معمولاً برای عموم مردم نیست بلکه مشتریان آنها دارای ارزش خالص بالا و معمولاً موسسات معاملاتی بزرگ هستند.

■ بیش از ۲۰۰ بانک در کشور ژاپن فعالیت می‌کنند و سیستم بانکی ژاپن کاملاً پایدار است. بانک ژاپن عرضه پول داخلی را کنترل می‌کند و به عنوان آخرین راه‌حل برای بانکها، پول تزریق می‌کند. بانکهای شهری، بانکهای منطقه‌ای و بانکهای اعتباری دارای مجوزهای بومی هستند و بسیاری از بانکهای خارجی نیز وجود دارند.

BANK OF JAPAN

مروری بر سیستم‌های بانکی کشورها

■ بیش از ۴۰۰ بانک در کشور فرانسه وجود دارد. سیستم بانکی فرانسه شامل چهار واحد: بانک فرانسه، بانک‌های سرمایه‌گذاری، بانک‌های سپرده‌گذاری و بانک‌هایی است که وام‌های میان‌مدت و بلندمدت ارائه می‌دهند.

■ از جمله فعالیت‌های اصلی بانک فرانسه عبارتند از: تدوین سیاست‌های پولی و اعتباری، تضمین عملکرد درست و روان سیستم بانکی و تعیین نرخ بهره.

■ تمامی فعالیت‌های بانکی و مالی محدود به مؤسسات مجاز زیر نظر بانک فرانسه است و همچنین این مؤسسات تحت نظارت ویژه‌ای از طرف مقامات نظارتی قرار دارند.

■ در کشور فرانسه بیش از ۶۰۰ موسسه اعتباری فعالیت می‌کنند که علاوه بر نظارت بانک فرانسه توسط **Autorité de Contrôle Prudentiel (ACP)** نیز مجاز شناخته شده‌اند.

■ مأموریت مرجع نظارت محتاطانه (ACP) تصمیم‌گیری در مورد مجازبودن یا عدم تأیید مؤسسات اعتباری و بنگاه‌های سرمایه‌گذاری است.

■ **ACP** همچنین کنترل قوانین و مقررات توسط مؤسسات اعتباری و شرکتهای سرمایه‌گذاری را بر عهده داشته و هرگونه تخلف احتمالی را گزارش می‌کند.

مروری بر سیستم‌های بانکی کشورها

- سیستم بانکی آلمان شامل سه ستون بانکهای تجاری خصوصی، بانکهای دولتی و بانکهای تعاونی است که از لحاظ قانونی و ساختار مالکیت متمایز می‌شوند.
- بخش تعاونی از ۸۵۹ بانک تعاونی (Volks- und Raiffeisenbanken) و یک بانک تعاونی مرکزی (DZ Bank AG) تشکیل شده است.
- سیستم مالی آلمان از لحاظ تاریخی نمونه بارزی از یک سیستم مبتنی بر بانک بوده است. بانک‌های تعاونی در کشور آلمان در زمینه اهداف تجاری و سرمایه‌گذاری با بانک‌های خصوصی این کشور رقابت می‌کنند.
- به طور کلی انواع و تعداد بانک‌های فعال در کشور آلمان را می‌توان در قالب جدول زیر مشاهده کرد:

Volks- und Raiffeisenbank eG

تعداد	دسته
163	بانک
111	شعبات بانک‌های خارجی
1	بانک‌های مرکزی
859	بانک‌های تعاونی (Cooperative banks)
8	لندز بانک (Landesbanken)
6	بانک‌های مسکن (Mortgage banks)
18	بانک‌های خصوصی
10	Private building and loan associations (Private Bausparkassen)
8	Public sector building and loan associations (Landesbausparkassen)
376	بانک‌های پس انداز

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

وضعیت فعلی	اقدامات انجام شده توسط بانک مرکزی	تخلفات صورت گرفته	تعداد شعب	سازمان صادر کننده مجوز	نام تعاونی یا موسسه اعتباری	ردیف
ادامه فعالیت	ساماندهی ۱۴ موسسه اعتباری در قالب موسسه کاسپین. انجام بازرسی از حساب‌ها و عملیات هریک از تعاونی‌های زیر مجموعه. ملزم کردن اعضای هیئت مدیره کاسپین به انتقال کامل دارایی‌ها و بدهی‌های تعاونی‌های زیر مجموعه به مؤسسه اعتباری کاسپین. عزل مسئولین متخلف تعاونی و تعقیب قضایی ایشان. تغییر مدیرعامل و اعضای هیئت مدیره مؤسسه اعتباری کاسپین.	<ul style="list-style-type: none"> عدم توقف فعالیت‌های پولی و مالی موسسات زیرمجموعه عدم رعایت نرخ‌های سود ابلاغی توسط بانک مرکزی تغییر تابلو توسط موسسات پولی و مالی منحل شده به تابلو با نام مؤسسه اعتباری کاسپین و اقدام به ادامه فعالیت و سپرده‌گیری از مردم. قصور هیئت مدیره در انتقال کامل دارایی‌ها و بدهی‌های تعاونی‌های زیر مجموعه به مؤسسه اعتباری کاسپین. 	۸۰	بانک مرکزی	کاسپین	۱

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

وضعیت فعلی	اقدامات انجام شده توسط بانک مرکزی	تخلفات صورت گرفته	تعداد شعب	سازمان صادر کننده مجوز	نام تعاونی یا موسسه اعتباری	ردیف
ادغام	انجام اقدامات لازم جهت ارتقاء به یک مؤسسه اعتباری. بررسی وضعیت مؤسسين. بررسی صلاحیت اعضاء هیئت مدیره پیشنهادی. تکمیل پرونده تعاونی در سازمان بورس و اوراق بهادار و پذیره‌نویسی سهام مؤسسه پیشنهادی. بررسی منشاء تامین سرمایه از محل پذیره‌نویسی توسط اداره مبارزه با پولشویی بانک مرکزی. آزادسازی سپرده قانونی تعاونی و واریز به حساب معرفی شده. درج نام تعاونی در پایگاه اطلاع رسانی بانک مرکزی تحت عنوان "مؤسسه اعتباری ثامن متقاضی دریافت مجوز"	<ul style="list-style-type: none"> • اقدام به گسترش شعب خود کسب و کار در بازار پولی و مالی بدون اخذ مجوز. • اقدام به جذب سپرده های عمومی بر خلاف قوانین. • اقدام به پرداخت سودهای غیر متعارف بر خلاف قوانین. • انجام فعالیت‌های بانکی بر خلاف قوانین • جذب حجم زیادی از سپرده‌ها بدون تودیع سپرده قانونی نزد بانک مرکزی. • عدم توجه به مقررات مربوط به اعطای تسهیلات. 	۵۷۰	اداره ثبت شرکت‌های مشهد / وزارت تعاون	ثامن	۲

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

وضعیت فعلی	اقدامات انجام شده توسط بانک مرکزی	تخلفات صورت گرفته	تعداد شعب	سازمان صادر کننده مجوز	نام تعاونی یا موسسه اعتباری	ردیف
ادغام	<p>جلوگیری و توقیف عملیات مربوط به تجمیع، ادغام و پذیره نویسی تعاونی اعتباری افضل توس.</p> <p>ملزم نمود مدیران تعاونی نسبت به ارائه تعهدنامه رسمی مبنی بر عدم افزایش تعداد شعب و هر گونه جابجایی بدون کسب مجوز از بانک مرکزی.</p> <p>انجام بررسی‌های کارشناسی در خصوص پتانسیل تعاونی برای تبدیل شدن به یک موسسه اعتباری.</p> <p>انجام مکاتبات متعدد با بنیاد شهید و امور ایثارگران مبنی بر ضرورت ساماندهی تعاونی.</p> <p>انجام مکاتبه با معاون اقتصادی دادستان کل کشور مبنی بر تبیین موضوع تعاونی، ساز و کار ساماندهی و عدم امکان صدور مجوز مستقل فعالیت برای آن.</p> <p>توقف فعالیت شعب تعاونی و متعاقباً تعقیب کیفی مدیران آن</p> <p>واگذاری مسئولیت مدیریت دارایی‌ها و بدهی‌های تعاونی اعتبار افضل توس به بانک آینده.</p>	<ul style="list-style-type: none"> تأمین سرمایه اولیه از مجاری غیرقانونی (مانند تأمین سرمایه اولیه از طریق تسهیلات دریافتی از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری). عدم همکاری تعاونی با بانک مرکزی جهت تکمیل فرایند ساماندهی. گسترش قارچ‌گونه شعبات تعاونی برخلاف قوانین. اقدام به جذب سپرده‌های عمومی بر خلاف قوانین. اقدام به پرداخت سودهای غیر متعارف بر خلاف قوانین. انجام فعالیت‌های بانکی بر خلاف قوانین جذب حجم زیادی از سپرده‌ها بدون تودیع سپرده قانونی نزد بانک مرکزی. عدم توجه به مقررات مربوط به اعطای تسهیلات. 	۲۱۷	اداره ثبت شرکت‌های استان خراسان رضوی / وزارت تعاون	افضل توس	۳

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

وضعیت فعلی	اقدامات انجام شده توسط بانک مرکزی	تخلفات صورت گرفته	تعداد شعب	سازمان صادر کننده مجوز	نام تعاونی یا موسسه اعتباری	ردیف
ادغام	تجمیع و ادامه فعالیت ها در قالب مجموعه موسوم به موسسه اعتباری فردوس. مکاتبات متعدد با مراجع انتظامی و قضایی به منظور توقف فعالیت این تعاونی. اقامه دعوی توسط بانک مرکزی و تعقیب کیفری مدیران تعاونی اعتبار وحدت. اعلام ممنوعیت استفاده از تابلوی مؤسسه اعتباری پیشنهادی آرمان ایرانیان توسط تعاونی اعتبار وحدت. درخواست جلوگیری از ادامه فعالیت غیرقانونی تعاونی اعتبار وحدت. مکاتبه با سرپرست محترم معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادسرای عمومی و انقلاب مشهد مبنی بر درخواست جلوگیری از اخذ سپرده‌های جدید از سوی تعاونی اعتبار وحدت، گسترش شعب و تبلیغات آن. واگذاری مسئولیت مدیریت دارایی‌ها و بدهی های تعاونی اعتبار وحدت به مؤسسه اعتباری ملل.	<ul style="list-style-type: none"> افزایش تعداد شعبات موسسه بدون اخذ مجوزهای مربوطه. تخلف مدیران تعاونی به ادامه فعالیت های پولی و مالی موسسه بر خلاف تاکیدات بانک مرکزی مبنی بر عدم ادامه فعالیت. استفاده از تابلو با عنوان مجهول «مؤسسه اعتباری آرمان ایرانیان» و ادامه فعالیت‌های پولی و مالی به صورت غیر قانونی. اقدام به جذب سپرده های عمومی بر خلاف قوانین. اقدام به پرداخت سودهای غیر متعارف بر خلاف قوانین. جذب حجم زیادی از سپرده‌ها بدون تودیع سپرده قانونی نزد بانک مرکزی. عدم توجه به مقررات مربوط به اعطای تسهیلات. 	۱۴۵	اداره کل ثبت اسناد و املاک استان خراسان / وزارت تعاون	وحدت	۴

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

وضعیت فعلی	اقدامات انجام شده توسط بانک مرکزی	تخلفات صورت گرفته	تعداد شعب	نام تعاونی یا موسسه اعتباری	سازمان صادر کننده مجوز	ردیف
ادغام	تجمیع کلیه حساب‌ها، عملیات و شعب تعاونی اعتبار البرز ایرانیان در موسسه مالی اعتباری موسوم به فردوسی. پیگیری روند انحلال قانونی تعاونی مذکور ادغام با مؤسسه در شرف تاسیس فردوسی. اعلام فعالیت بدون مجوز آن تعاونی از طریق پایگاه اطلاع رسانی خود توسط بانک مرکزی انجام مکاتبات متعدد جهت پلمپ و توقف فعالیت کلیه شعب تعاونی اعتبار غیرمجاز البرز ایرانیان. واگذاری مسئولیت مدیریت دارایی‌ها و بدهی‌های تعاونی اعتبار البرز ایرانیان به بانک تجارت.	<ul style="list-style-type: none"> تخلف مدیران موسسه در استتکاف از همکاری به منظور توقف فعالیت‌های پولی و مالی خود. تخلف مدیران و استتکاف از انحلال موسسه و انتقال کلیه عملیات و حساب‌های مؤسسه در شرف تاسیس فردوسی. عدم توجه به حکم انحلال موسسه و ادامه فعالیت‌های پولی و مالی افزایش تعداد شعب خود به بیش از ۵۰ شعبه و أخذ سپرده از عموم مردم به صورت غیرقانونی. اقدام به پرداخت سودهای غیر متعارف بر خلاف قوانین. جذب حجم زیادی از سپرده‌ها بدون تودیع سپرده قانونی نزد بانک مرکزی. عدم توجه به مقررات مربوط به اعطای تسهیلات. 	۵۰	البرز ایرانیان	اداره ثبت اسناد و املاک شهرستان املش / وزارت تعاون	۵

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

وضعیت فعلی	اقدامات انجام شده توسط بانک مرکزی	تخلفات صورت گرفته	تعداد شعب	سازمان صادر کننده مجوز	نام تعاونی یا موسسه اعتباری	رتبه
ادغام	<ul style="list-style-type: none"> • اختراهای متعددی در خصوص تخلفات و سوءاستفاده های مدیران صندوق. • ارائه گزارشات مختلف که منجر به صدور مصوباتی در ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی در خصوص لزوم ساماندهی صندوق گردید. • ارسال نامه‌های متعدد به کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به منظور خودداری از ارائه هرگونه خدمات بانکی به صندوق مذکور. • ادغام صندوق یاد شده در مؤسسه کوثر. 	<ul style="list-style-type: none"> • اقدام به فعالیت‌های گسترده پولی و مالی غیرقانونی بر خلاف مفاد اساس نامه خود. • اشاعه کذب مبنی بر اخذ مجوز از بانک مرکزی و ادامه فعالیت های پولی و مالی به صورت غیرقانونی. • ادغام با صندوق مالی مولی الموحدین بدون اطلاع بانک مرکزی با مجوز نیروی انتظامی. • تغییرات در اساسنامه و به ثبت رساندن غیر قانونی آن به طوری که عملاً صندوق را از یک مؤسسه غیر تجاری و غیرانتفاعی به یک مؤسسه تجاری تبدیل نمود. • اقدام به فعالیت پولی و بانکی غیرمجاز و افتتاح سپرده‌های کوتاه و بلند مدت. • برداشت از محل حساب بدهکاران توسط مدیر عامل و اعضای هیئت مدیره. اعطای وام به اعضاء هیئت مدیره و هیئت امناء. 	بیش از ۲۰	نیروی انتظامی	جوانان خیر مرد	۶

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

وضعیت فعلی	اقدامات انجام شده توسط بانک مرکزی	تخلفات صورت گرفته	تعداد شعب	سازمان صادر کننده مجوز	نام تعاونی یا موسسه اعتباری	رتبه
انحلال	<ul style="list-style-type: none"> جلوگیری از اخذ سپرده‌های جدید از سوی تعاونی و گسترش شعب و تبلیغات آن. اخطارهای متعددی در خصوص تخلفات و سوءاستفاده‌های مدیران تعاونی. پیگیری روند انحلال قانونی تعاونی مذکور. استرداد سرمایه اولیه واریزی به مبلغ ۱۶۰۰ میلیارد ریال به تعاونی. برگرداندن سپرده قانونی به مبلغ ۱۰۰۰ میلیارد ریال به حساب تعاونی. اعلام انحلال تعاونی مذکور. 	<ul style="list-style-type: none"> انجام فعالیت‌های بانکی به صورت غیر قانونی. تخلف در اعطای تسهیلات. اعطای سودهای نامتعارف به سپرده‌ها بر خلاف قوانین بانک مرکزی. عدم اعتبارسنجی مناسب مشتریان در اعطای تسهیلات. اعطا بخش عمده‌ای از تسهیلات تعاونی به اشخاصی محدود. اعطای تسهیلات جدید بابت تسویه تسهیلات قبلی. عدم پوشش بیمه‌ای وثیقه‌های اخذ شده در قبال تسهیلات اعطایی. عدم رعایت بخشنامه مربوط به طبقه بندی دارایی‌ها. 	۱۱۰	وزارت تعاون	میزان	۷

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

وضعیت فعلی	اقدامات انجام شده توسط بانک مرکزی	تخلفات صورت گرفته	تعداد شعب	سازمان صادر کننده مجوز	نام تعاونی یا موسسه اعتباری	رتبه
انحلال	تشکیل کارگروه ویژه ساماندهی و جلب همکاری قوه قضاییه و مراجع امنیتی. استعلام منابع تعاونی از شبکه بانکی و ممنوع معامله کردن تعاونی و مسئولان آن. انتخاب یک هیئت امناء پنج نفره متشکل از نمایندگان بانک مرکزی، قوه قضاییه، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، بانک عامل و تعاونی ثامن الحجج به منظور اداره امور تعاونی ثامن الحجج تا مرحله صدور رای انحلال. انتخاب بانک عامل توسط بانک مرکزی به منظور بازپرداخت سپرده سپرده‌گذاران (بانک پارسیان). انتخاب هیئت تصفیه پس از صدور حکم انحلال تعاونی اعتبار ثامن الحجج در خاتمه مأموریت هیئت امناء. خاتمه دادن به کارهای جاری، اجرای تعهدات و وصول مطالبات و تقسیم دارایی‌های تعاونی.	<ul style="list-style-type: none"> اقدام به سپرده‌پذیری از عموم بر خلاف اساس نامه خود و بدون مجوز از بانک مرکزی. پرداخت سودهای نامتعارف بر خلاف قوانین. استفاده از مبالغ سپرده‌های مردمی در امور واسطه‌گری، دلالی و بنگاه‌داری. عدم همکاری لازم با بانک مرکزی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در راستای اعمال وظایف نظارتی خود. خرید، فروش و واسطه‌گری املاک و اخلال در سایر بازارها. تأسیس شرکت به قصد دلالی و کسب سود در بازار مسکن. احتکار کالاهای اساسی و ارزاق عمومی. سوء استفاده از نام مبارک ائمه اطهار و نام بانک مرکزی. پرداخت حقوق و تسهیلات بدون ضابطه به پرسنل و افراد خاص. ارائه اطلاعات نادرست در خصوص اموال و املاک. 	بیش از ۴۰۰	اداره تعاون شهرستان سبزوار	ثامن الحجج دانش آموختگان سبزوار	۸

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

عمده تخلفات بر اساس گزارشات بانک مرکزی در بسیاری از موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز :

- انجام فعالیت‌های پولی و مالی بر اساس براساس مجوزهایی که مورد تایید سیاست‌گذار پولی نبوده است.
- اقدام به ارائه خدمات پولی و مالی با عضوگیری از عموم بر خلاف قوانین.
- اقدام به گسترش شعب کسب و کار خود در بازار پولی و مالی بدون اخذ مجوز.
- اخذ مجوز فعالیت از نهادها و سازمان‌های غیر مرتبط مانند وزارت تعاون و در مواردی نیروی انتظامی.
- انجام فعالیت‌های بانکی بر خلاف قوانین و مقررات و همچنین مفاد اساس‌نامه خود.
- جذب حجم زیادی از سپرده‌ها بدون تودیع سپرده قانونی نزد بانک مرکزی.
- عطای سودهای نامتعارف به سپرده‌ها بر خلاف قوانین بانک مرکزی.
- عدم رعایت الزامات نظارتی بانک مرکزی، عدم تودیع سپرده قانونی و لذا پرداخت سودهای بالا و غیرمعمول به سپرده‌گذاران خود.

وضعیت صندوق‌های تعاونی و موسسات اعتباری غیرمجاز در ایران

- انجام فعالیت‌های مغایر با موازین شرعی و قانونی نظیر پرداخت وام جدولی (وام مشروط به سپرده‌گذاری).
- اعلام سودهای نامتعارف برای سپرده‌ها و تسهیلات و لذا گسترش بستر فعالیت‌های متقلبانه و رانت‌جویانه در کشور از قبیل تمرکز بر بازارهای دلالی وام و تسهیلات، کارتهای اعتباری و غیره.
- خرید و فروش امتیاز تعاونی‌های اعتباری و صندوق‌های قرض‌الحسنه و نیز سوءاستفاده از منابع مردمی جذب شده نزد این مؤسسات جهت مصارف شخصی.
- ورود مؤسسات پولی و مالی غیرمجاز به بازار دارایی‌های مختلف مانند املاک، سهام و طلا.
- عدم توجه به مقررات مربوط به اعطای تسهیلات.
- اعطای بخش عمده‌ای از تسهیلات به اشخاص محدود.
- اعطای تسهیلات بدون بررسی کارشناسی و ورود به حوزه‌های مختلف.
- عدم اعتبار سنجی مناسب و نظارت بر مصرف در اعطای تسهیلات.
- سوء استفاده از نام مبارک ائمه اطهار و نام بانک مرکزی.

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

- در این پژوهش برای شناسایی علل ریشه‌ای شکل‌گیری و گسترش موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز و بروز مشکلات اقتصادی، سیاسی و امنیتی ناشی از آنها از روش تحلیل علل ریشه‌ای استفاده شده است.
- روش تحلیل علل ریشه‌ای یک رویکرد گام به گام، پژوهشی و ساختاریافته است که برای شناسایی علل یک مشکل و یا یک موقعیت ناخواسته به کار می‌رود.
- برای تحلیل علل ریشه‌ای مشکل مورد نظر می‌توان از ترکیبی از ابزارهای کیفی و کمی استفاده کرد که در این مطالعه نیز هم از ابزارهای کیفی و هم ابزارهای کمی بهره گرفته شده است.
- در گام اول پس از تعیین مسئله مورد نظر، با بررسی پیشینه و روندهای موجود در زمینه موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز، جنبه‌های گوناگون بحران موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز مشخص شد.

شرح

عوامل شناسایی شده

زمینه ساز شکل‌گیری و گسترش موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز و وقوع بحران در این زمینه

عوامل پیش زمینه‌ای

مرتبط با نحوه اداره عمومی و همچنین اداره بازارهای پولی و مالی توسط نهادهای حاکمیتی مانند دولت و نهادهای زیرمجموعه آن، مجلس شورای اسلامی و نهادهای زیرمجموعه آن و همچنین قوه قضاییه و نهادهای زیربسط آن.

عوامل حاکمیتی

مرتبط با فرآیندهای اخذ سپرده، فعالیت‌های مدیریتی و ساختار سازمانی موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

عوامل مربوط به مدل کسب و کار

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

تعداد بخش‌های کدگذاری شده	علل سطح دوم	علل سطح اول	
۱۸	عدم وجود قوانین هماهنگ و یکپارچه	علل پیش‌زمینه‌ای	<p>■ در گام بعدی نسبت به انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با متخصصان و مدیران حوزه پولی و بانکی اقدام شد و داده‌های کیفی در زمینه علل موثر بر وقوع بحران موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز گردآوری گردید.</p>
۴	حجم نقدینگی بالا		
۳	بی ثباتی نرخ بهره و انتظارات تورمی		
۱	اعتماد قبلی به سیستم پولی و بانکی کشور		
۲۵	عدم نظارت	علل حاکمیتی	<p>■ سپس با استفاده از رویکرد قیاسی نسب به تحلیل و کدگذاری داده‌های کیفی اقدام شد و در صورت شناسایی مفاهیم جدید، رویکرد استقرایی نیز مد نظر قرار گرفت و کدها از بطن داده‌های کیفی استخراج شدند.</p>
۹	روابط قدرت و نفوذ در دستگاه‌های حاکمیتی		
۴	فساد مدیریتی و مالی		
۳	عدم هماهنگی و مسئولیت‌پذیری دستگاه‌های حاکمیتی		
۷	عدم شفافیت و گزارش‌دهی مالی ضعیف	علل مدل	
۵	عدم برخورداری از نیروی انسانی خبره و متخصص	کسب‌وکار	
۵	عدم برخورداری از ساختار سازمانی و مدیریتی مناسب		
۲	عدم برخورداری از تعهد و پاسخگویی به مشتری		

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
<p>"مواد ۹۲ تا ۹۸ قانون برنامه سوم شرایط مربوط به تاسیس موسسه و بانک خصوصی را گفته منتها شرایط ورود به بانک خصوصی مطرح نشده"</p> <p>"یکی از بزرگترین مشکلاتی که بلافاصله بعد از این مصوبات در قالب قانون برنامه سوم ظهور کرد این بود که این تعاونی‌های اعتباری آزاد و قرض‌الحسنه‌ها مجوزهاشون را از دستگاه‌های دیگر می‌گرفتند. اینها را اگر بخواهیم در قالب موسسات اعتباری غیربانکی ساماندهی بکنیم، اینها به سهولت زیر بار نمی‌رفتند، برای اینکه خودش رو مدیون و مرتبط با دستگاه‌های دیگری می‌دونستند"</p> <p>"این طوری تعبیر بکنم که نظام حقوقی و نظام قانونی ما نتوانست دست نهاد ناظر را آنچنان باز بگذارد که به وظیفه نظارتی خودش در بخش پولی بتواند خوب عمل بکند"</p>	۱۸ (۶۹/۲)	عدم وجود قوانین هماهنگ و یکپارچه (Code: P1)	علت پیش‌زمینه‌ای

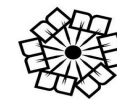
آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
"خب اون موقع پول در کشور زیاد بود، نقدینگی در دست مردم زیاد بود این انباشت نقدینگی بالاخره باید یک جا جمع میشد"	۴ (۱۵/۴)	حجم نقدینگی بالا (Code: P2)	علت پیش‌زمینه‌ای
"بالاخره این ارقام نقدینگی در کشور ارقام واقعاً وحشتناکی است و به این مسئله دامن زد"			

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
<p>"مردم تمایل بیشتری داشتند اینجا پولشون رو بزارن چون نرخ واقعی توی سیستم بانکداری براشون ممکن نبود. مثال من باید با نرخ پانزده درصد سپرده می‌گذاشتم در حالی که تورم مثلاً بیست درصد بود خب پنج درصد باخته بودند و به همون مقدار اون کسی که تسهیلات گرفته بود سود میکرد. خب این سیستم جانبی به وجود اومد و کم کم رشد کرد"</p> <p>"مردم که نمی‌تونستند پولشون رو بخوابوند و ببینند که روز به روز ارزش این پول داره کمتر میشه بالاخره سعی میکنند که وارد یک کاریش بکنند. این موسسات به نظر من دنبال همچین موقعیتی بودند و سپرده‌های مردمی را جذب کردند"</p>	۳ (۱۱/۵)	بی ثباتی نرخ بهره و انتظارات تورمی (Code: P3)	علت پیش‌زمینه‌ای

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
"ما از قبل اینچنین صندوق‌هایی داشتیم که واقعاً صندوق‌های معتبری بودند و به مردم کمک میکردند. از قبل از انقلاب این صندوق‌های قرض‌الحسنه وجود داشتند مردم هم بهشون اعتماد داشتند و خوب هم کار میکردند و در خیلی از مواقع اینها به کمک مردم آمدند و خیلی از اقشار پایین مردم رو نجات دادند. خب اونها کارشون درست بود شاید مردم هم با اعتماد به اینکه این صندوق‌های قبلی صندوق‌های خوب و کارگشایی بودند، آمدند پول‌هاشون رو گذاشتن توی این موسسات و صندوق‌ها"	۱ (۸/۳)	اعتماد قبلی به سیستم پولی و بانکی کشور (Code: P4)	علت پیش‌زمینه‌ای

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
<p>" بانک مرکزی به دلیل اینکه این اولین تجربه موسسات بانکی یا فعالیت‌های بانکی خصوصی را داشت شاید با اتخاذ نگاهی مصالحه‌آمیز و تساهلی زیاد دنبال این نبود که اینها رو زیر حیطه نظارتی بکشه "</p> <p>" از بانک مرکزی بعدها خواسته شد که بحث نظارت بر اینها را برعهده بگیرد ولی بانک مرکزی کماکان در امر نظارت دچار مشکل بود و قوانین محکمی برای نظارت نداشت "</p> <p>" علی‌رغم اینکه بانک مرکزی قانون داشت و بعدا قانون مجزایی در این زمینه در مجلس تصویب شد و آیین‌نامه‌هایی توسط هیئت دولت تصویب شد، باز هم بانک مرکزی در نظارت بر این موسسات ضعیف و ناتوان بود و خوب نتوانست آنها رو در مقابل این ملاحظات احتیاطی و پروتکل‌های احتیاطی تحت نظارت خودش قرار بده "</p>	۲۵ (۶۱)	عدم نظارت (Code: G1)	علت حاکمیتی

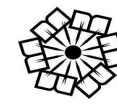
آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
<p>"بخشی از این تعاونی‌های اعتباری غیرمجاز که در قالب قانون تعاون تشکیل شده بودند از طریق تجهیز منابع نیروهای مسلح و دستگاه‌های فرهنگی و تعاونی کارگری و کارمندی تجهیز شده بودند که اینها هم به لحاظ اینکه به اصطلاح وجوه بازنشستگی شون رو در این موسسات و تعاونی‌های اعتباری گذاشته بودند و با اختیارات و ارتباطات قوی که داشتند در این گریز از مقررات نظارتی مساعدت میکردند"</p> <p>" این موسسات برای خودشون یک جایگاه اقتدار گرایانه داشتند که می‌تونستند توانمندی این را داشتند که از نظارت بانک مرکزی خارج باشند"</p> <p>"برخی از این موسسات، موسسات مالی‌ای بودند که منشعب شده بودند از نیروهای نظامی کشور، اینها هم با پشتوانه اینکه ما قوی هستیم و روابطی که داشتند آمدند جلو و به این بحران دامن زدند"</p>	۹ (۲۲)	روابط قدرت و نفوذ در دستگاه‌های حاکمیتی (Code:) (G2)	علت حاکمیتی

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
<p>" ما وقتی سیستم نظارت نشده و کنترل نشده داریم قطعاً و یقیناً با لابی‌گری و فشار بر نهاد ناظر آن را به تخلف میکشه و فساد نتیجه نهایی و واقعی است یعنی یک چیز عجیبی نیست"</p> <p>"به نظر شخصی خودم بسیاری از این آدم‌هایی که باید کنترل و نظارت میکردند خودشون هم نفع داشتند. توی این ماجرا وقتی کسی که باید کنترل کنه ذینفع باشه طبیعتاً وظیفه‌ای که گردنش هست را انجام نمی‌دهد"</p>	۴ (۹/۸)	فساد مدیریتی و مالی (Code: G3)	علت حاکمیتی

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
<p>"دستگاه‌های نظارتی هرکدام مسئولیت را به گردن دیگری می‌داختند"</p> <p>"وقتی حکم برخورد با این موسسات صادر میشد، مواردی داشتیم که نیرو انتظامی تعلل میکرد و میگفت وظیفه من نیست وظیفه بانک مرکزی است. بانک مرکزی هم میگفت تو باید عامل اجرایی باشی"</p>	۳ (۷/۳)	عدم هماهنگی و مسئولیت‌پذیری دستگاه‌های حاکمیتی (Code: G4)	علت حاکمیتی

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
<p>"این موسسات مالی و تعاونی‌ها اصلاً شفافیت نداشتند بعضی‌اشون اصلاً گزارشات مالی نداشتند"</p> <p>"ناظرین بانک مرکزی هر از گاهی به این موسسات رجوع می‌کردند اما حتی به ناظرین بانک مرکزی هم گزارش‌ها سرفصل‌ها و اعداد رو نمی‌دادند. ناظرین شاید از طریق حسابرس‌ها این اطلاعات رو اخذ می‌کردند. یعنی می‌خوام عرض کنم خدمت شما اینها هیچی به اون صورت که قابل ارائه باشه نداشتند، چه برسد به اینکه بخواد مورد ارزیابی قرار بگیره و شاخص‌های سلامت از آنها استخراج بشه"</p> <p>"این موسسات عموماً موسساتی نبودند که حساب و کتاب‌های روشن داشته باشند"</p>	۷ (۳۶/۸)	عدم شفافیت و گزارش‌دهی مالی ضعیف (Code: B1)	علت مدل کسب‌وکار

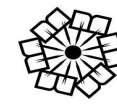
آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
<p>"این موسسات مالی و اعتباری از پرسنل حرفه‌ای و متخصص در این زمینه برخوردار نبودند"</p> <p>"اصلاً ظرفیت و توانمندی پرسنلی این موسسات به آنها اجازه نمیداد که در ارتباط با مقام نظارتی گزارش‌دهی کنند و بتوانند پیگیری و اجرای آیین‌نامه‌های بانک مرکزی را داشته باشند"</p> <p>"شرایط به گونه‌ای بوده است که مثلاً فرض کنید یک مجموعه زیست‌شناس، فیزیکی‌دان، جامعه‌شناس و اینها اومدن موسس یک نهاد پولی شده‌اند"</p>	۵ (۲۶/۳)	عدم برخورداری از نیروی انسانی خبره و متخصص (Code: B2)	علت مدل کسب‌وکار

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
"این موسسات به دلایل بسیار متعدد ساختار و ارکان لازم برای انجام امور مالی و اعتباری را نداشتند"	۵ (۲۶/۳)	عدم برخورداری از ساختار سازمانی و مدیریتی مناسب (Code: B3)	علت مدل کسب‌وکار
"علت دیگر این وضعیت ناشی از فقدان نظام حکمرانی مناسب در داخل خود اینها بود. اینها بر اساس ساختار سنتی درست شده بودند"			
"من علت بخشی از مشکلاتی که برای این موسسات پیش آمده را در این می‌بینم که ساختار مدیریتی آنها اصلاً از مسیر منطقی خود خارج شده بود و یک ساختار مدیریتی خوبی نبود"			

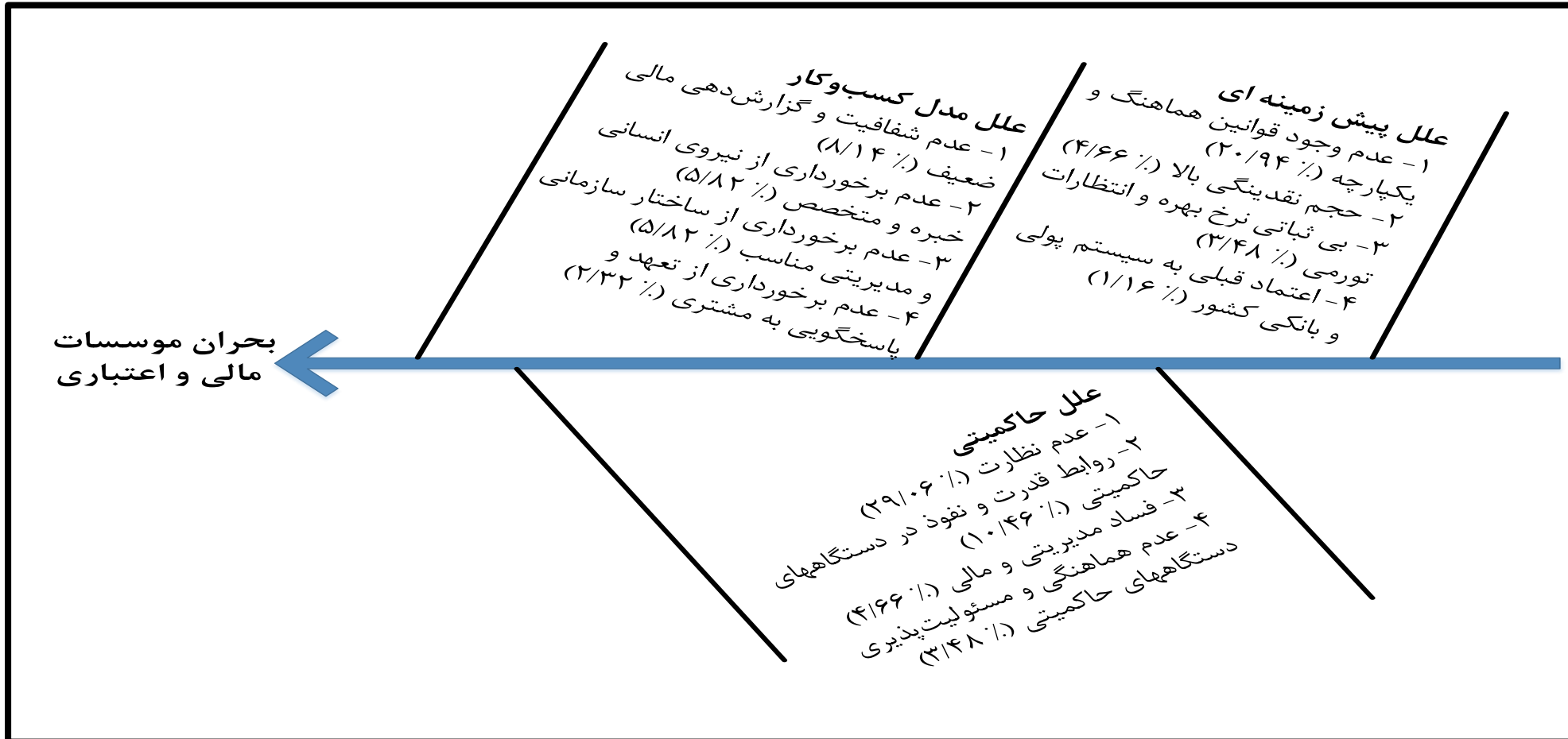

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

نمونه بخش‌های کدگذاری شده	تعداد بخش‌های کدگذاری شده (درصد)	علت سطح دوم	علت سطح اول
"این موسسات اصلاً پاسخگوی مشتریان خود نبودند"	۲ (۱۰/۵)	عدم برخورداری از تعهد و پاسخگویی به مشتری (Code: B4)	علت مدل کسب‌وکار
" بعضاً مشتری برای دریافت اموال خود به این موسسات مراجعه می‌کرد و می‌گفتند چیزی نیست، چیزی اینجا ثبت نشده"			

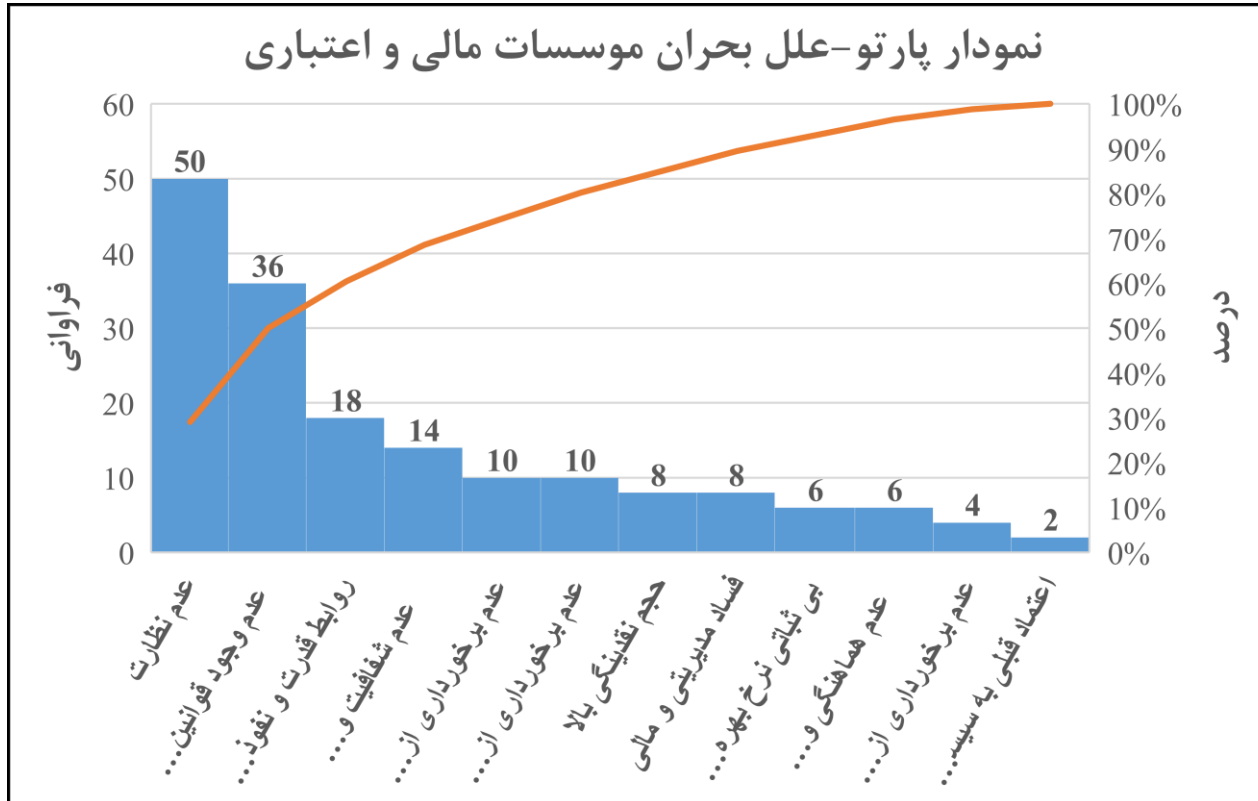

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

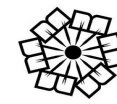

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

■ برای مشخص کردن ریشه‌های‌ترین علل موثر بر بحران موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز در کشور از میان ۱۲ علت شناسایی شده، از دو تکنیک تحلیل پارتو و تکنیک پنچ چرا که به طور گسترده در روش تحلیل علل ریشه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند (Andersen and Fagerhaug, 2013; Sweis et al., 2019; Vo et al., 2020)، استفاده شده است.

■ نتایج این تحلیل نشان می‌دهد؛ ۷ عامل عدم نظارت، عدم وجود قوانین هماهنگ و یکپارچه، روابط قدرت و نفوذ در دستگاه‌های حاکمیتی، عدم شفافیت و گزارش دهی مالی ضعیف، عدم برخورداری از نیروی انسانی خبره و متخصص و عدم برخورداری از ساختار سازمانی و مدیریتی مناسب، علل ریشه‌ای ایجاد کننده این بحران هستند.

آسیب‌شناسی کیفی پدیده موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز

بحران موسسات مالی و اعتباری در ایران

چرا؟

عدم وجود قوانین هماهنگ و یکپارچه، حجم نقدینگی بالا، بی‌ثباتی نرخ بهره و انتظارات تورمی، اعتماد قبلی، عدم نظارت، روابط قدرت، فساد مدیریتی و مالی، عدم هماهنگی و مسئولیت‌پذیری، عدم شفافیت و گزارش‌دهی مالی ضعیف، عدم برخورداری از نیروی انسانی خیره، عدم برخورداری از ساختار سازمانی و مدیریتی مناسب، عدم تعهد و پاسخگویی به مشتری

چرا؟

عدم نظارت، عدم وجود قوانین هماهنگ و یکپارچه، روابط قدرت و نفوذ در دستگاه‌های حاکمیتی، عدم شفافیت و گزارش‌دهی مالی ضعیف، عدم برخورداری از نیروی انسانی خیره و متخصص، عدم برخورداری از ساختار سازمانی و مدیریتی مناسب، حجم نقدینگی بالا

چرا؟

عدم نظارت، عدم وجود قوانین هماهنگ و یکپارچه، روابط قدرت و نفوذ در دستگاه‌های حاکمیتی، عدم شفافیت و گزارش‌دهی مالی ضعیف

چرا؟

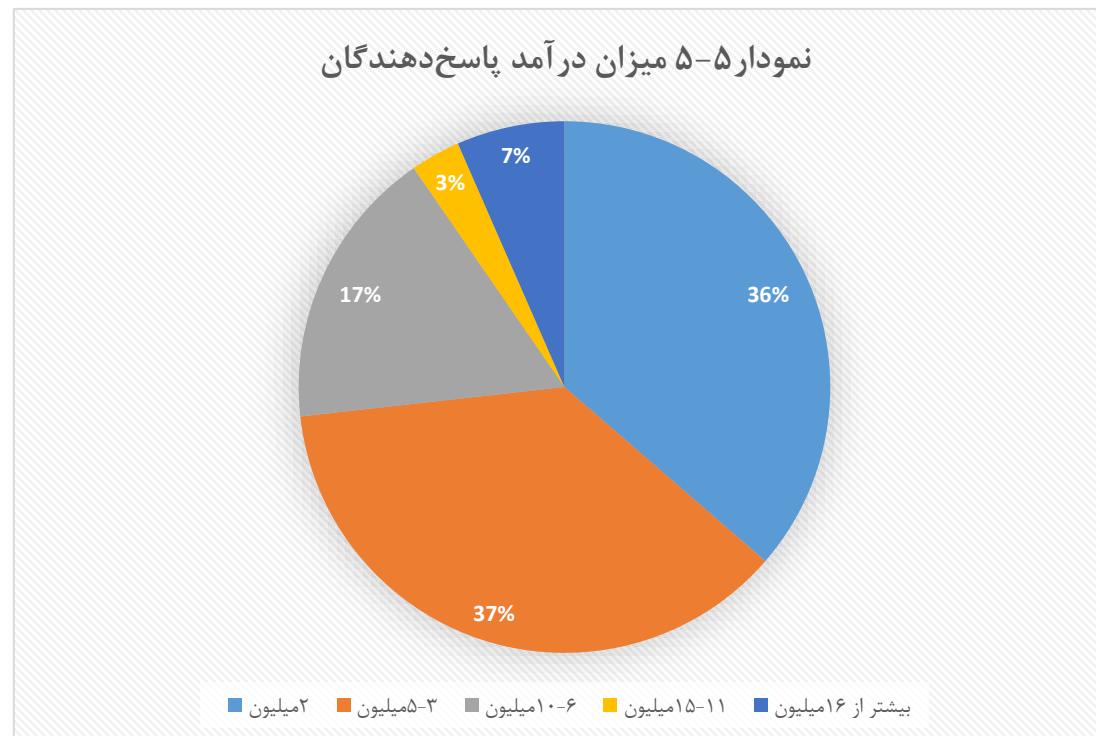
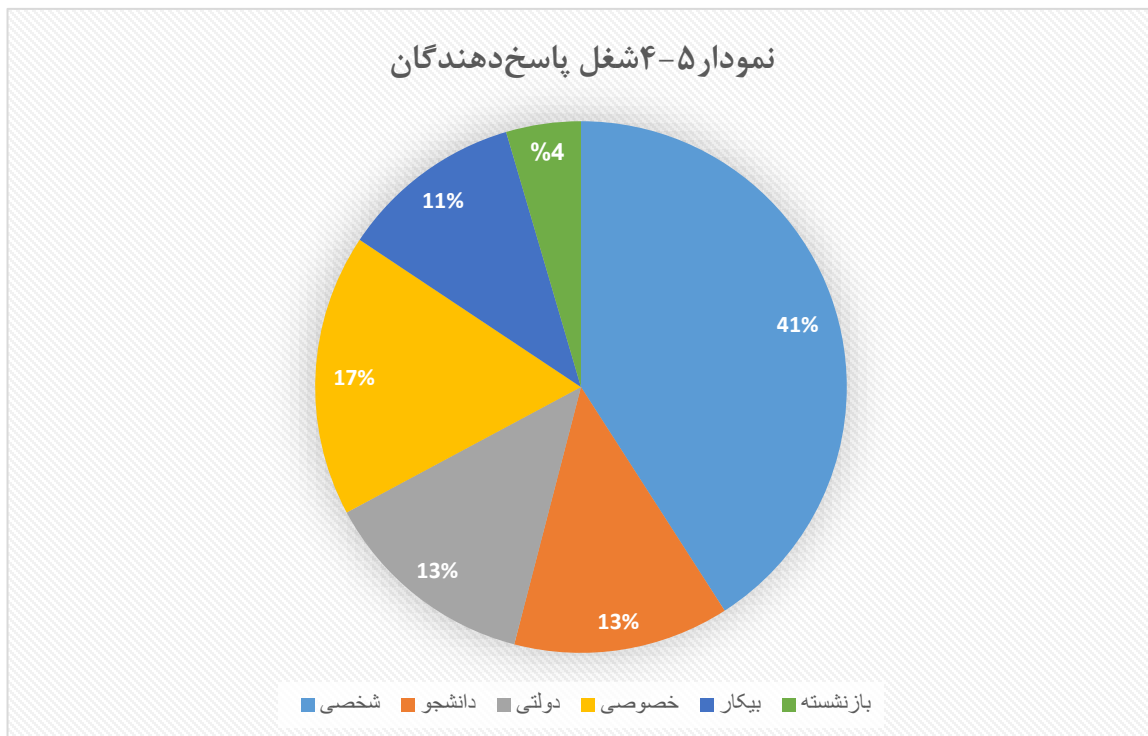
عدم نظارت، عدم وجود قوانین هماهنگ و یکپارچه

چرا؟

عدم نظارت

■ در نهایت برای رسیدن به ریشه‌ای‌ترین علت وقوع این بحران، تکنیک پنچ چرا مورد استفاده قرار گرفت به این صورت که یک گروه کانون با متخصصین و صاحب‌نظران مورد نظر برگزار شد و با استفاده از پرسش‌های در نظر گرفته شده و متوالی برای رسیدن به یک اجماع نظری در خصوص علت اصلی بحران موسسات پولی و مالی در کشور اقدام شد.

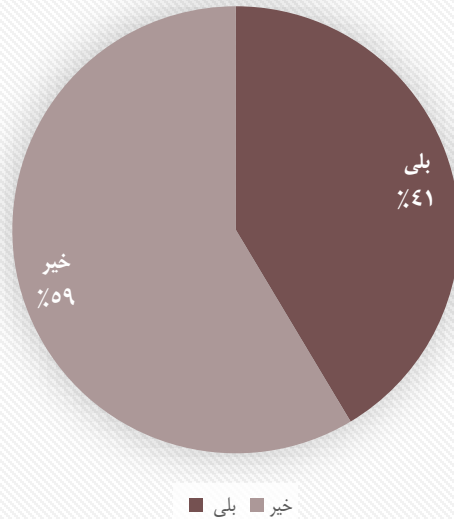
تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه‌های مالی - اعتباری

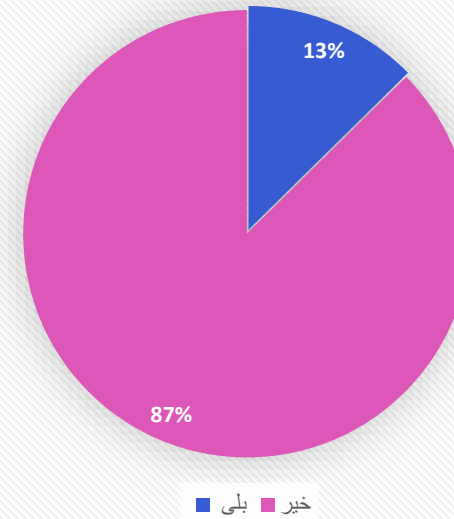

تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه‌های مالی - اعتباری

نمودار ۵-۶ دریافت وام و تسهیلات از صندوق‌های تعاونی و موسسات مالی - اعتباری

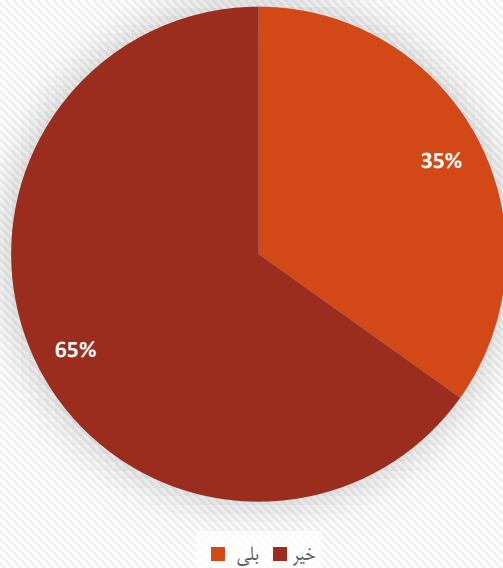
نمودار ۵-۷ تجربه دریافت وام و تسهیلات از صندوق‌های قرض‌الحسنه تعاونی و موسسات مالی - اعتباری غیرمجاز

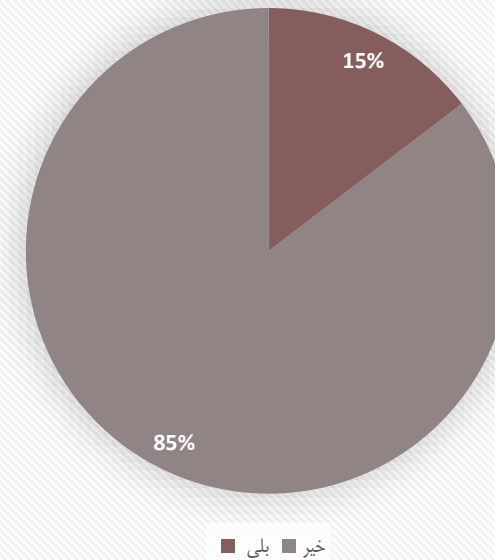

تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه های مالی - اعتباری

نمودار ۸-۵ سپرده‌گذاری در صندوق های قرض الحسنه تعاونی و موسسات مالی - اعتباری

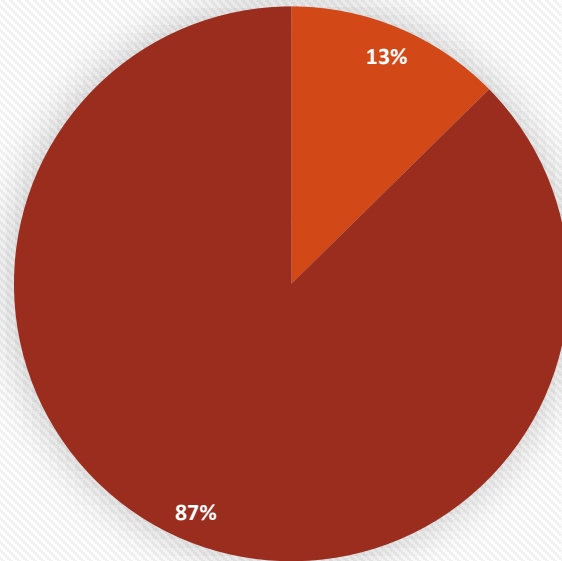
نمودار ۹-۵ تجربه سرمایه گذاری در صندوق های قرض الحسنه تعاونی و موسسات مالی - اعتباری غیرمجاز

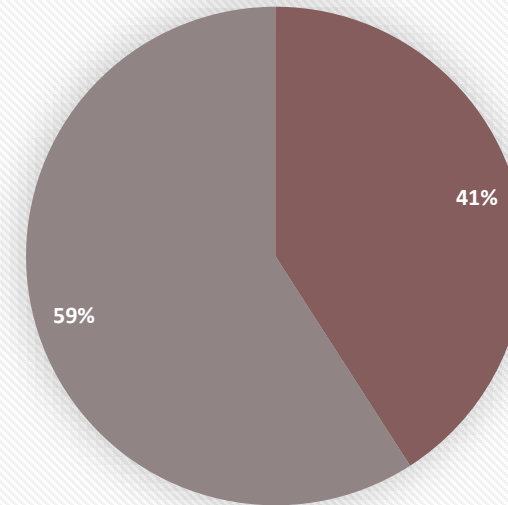
تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه‌های مالی - اعتباری

نمودار ۱۰-۵ سپرده گذاری در اینگونه موسسات زیان و خسارت دیده ام

■ خیر ■ بلی

نمودار ۱۱-۵ سرمایه گذاری در بورس اوراق بهادار (خرید سهام شرکت ها یا صندوق های سرمایه گذاری)

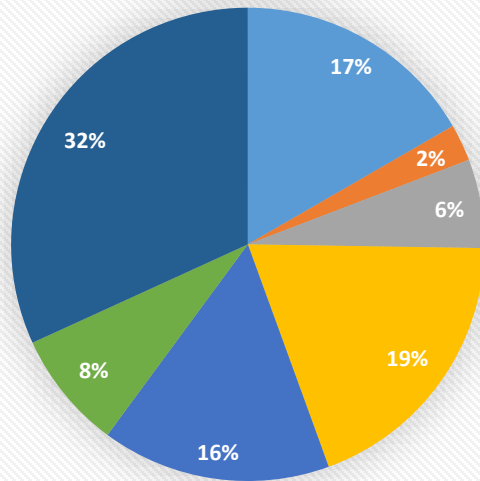

■ خیر ■ بلی

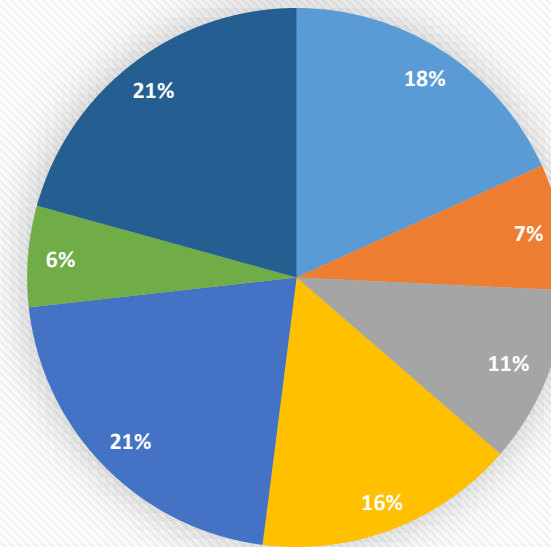
تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه‌های مالی - اعتباری

نمودار ۱۴-۵ پس از بحران و رسوایی فساد و ورشکستگی موسسات مالی، تعاونی‌ها و صندوق‌های قرض الحسنه، دیگر در اینگونه موسسات مالی سرمایه‌گذاری نمی‌کنند

کاملاً موافقم، خیلی موافقم، موافقم، نه موافق نه مخالف، مخالف، کمی مخالف، کاملاً مخالف

نمودار ۱۵-۵ من در هیچ بانک یا موسسه مالی دولتی، یا خصوصی سرمایه‌گذاری بلندمدت نمی‌کنم

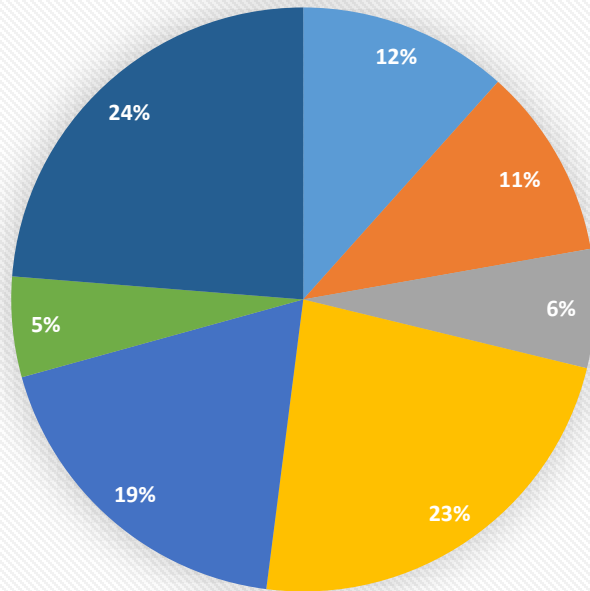

کاملاً موافقم، خیلی موافقم، موافقم، نه موافق نه مخالف، مخالف، کمی مخالف، کاملاً مخالف

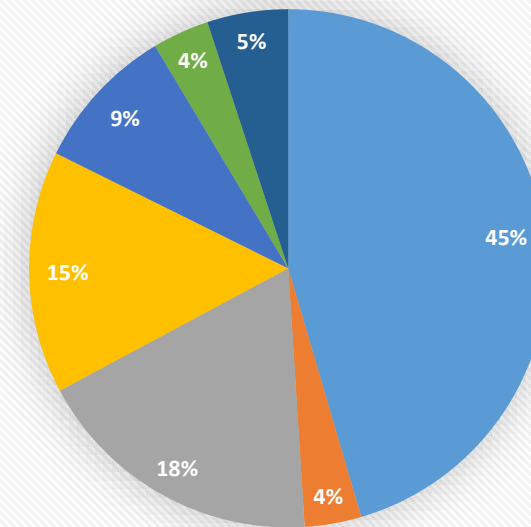
تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه‌های مالی - اعتباری

نمودار ۱۶-۵ من به بورس اوراق بهادار ایران نیز اعتماد ندارم

کاملاً موافقم خیلی موافقم موافقم نه موافق نه مخالف مخالف کمی مخالف کاملاً مخالف

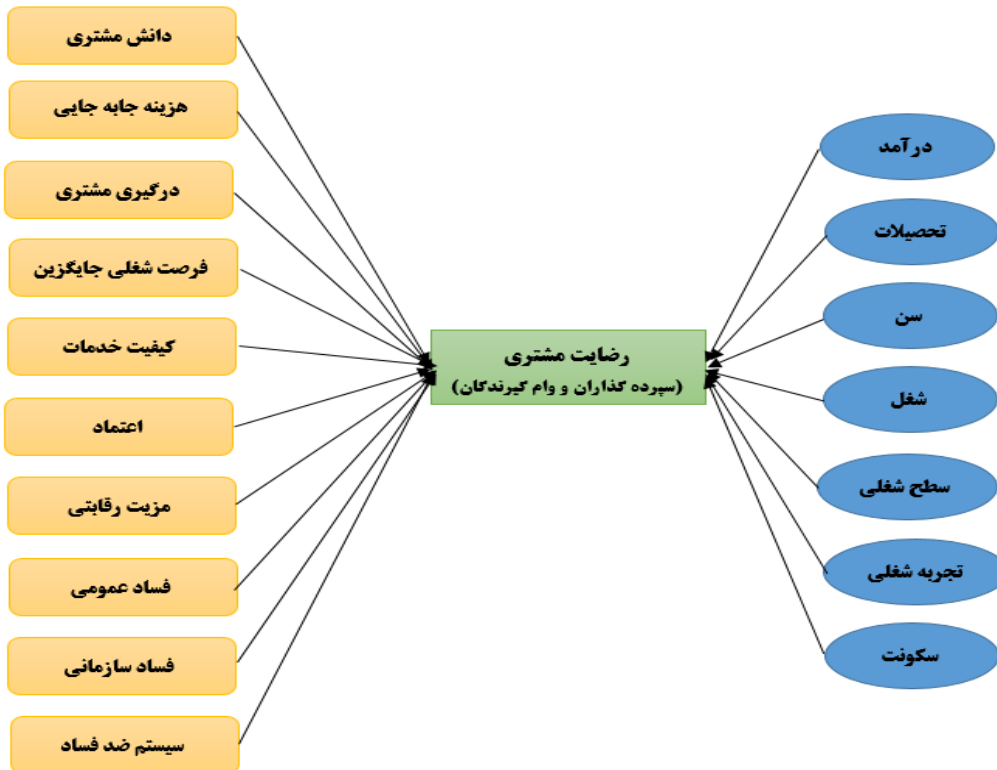
نمودار ۱۷-۵ من به دلیل بیکاری و یا نداشتن شغل مناسب مجبور به سرمایه گذاری در موسسات مالی و بورس هستم

کاملاً موافقم خیلی موافقم موافقم نه موافق نه مخالف مخالف کمی مخالف کاملاً مخالف

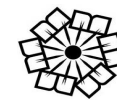
تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه های مالی - اعتباری

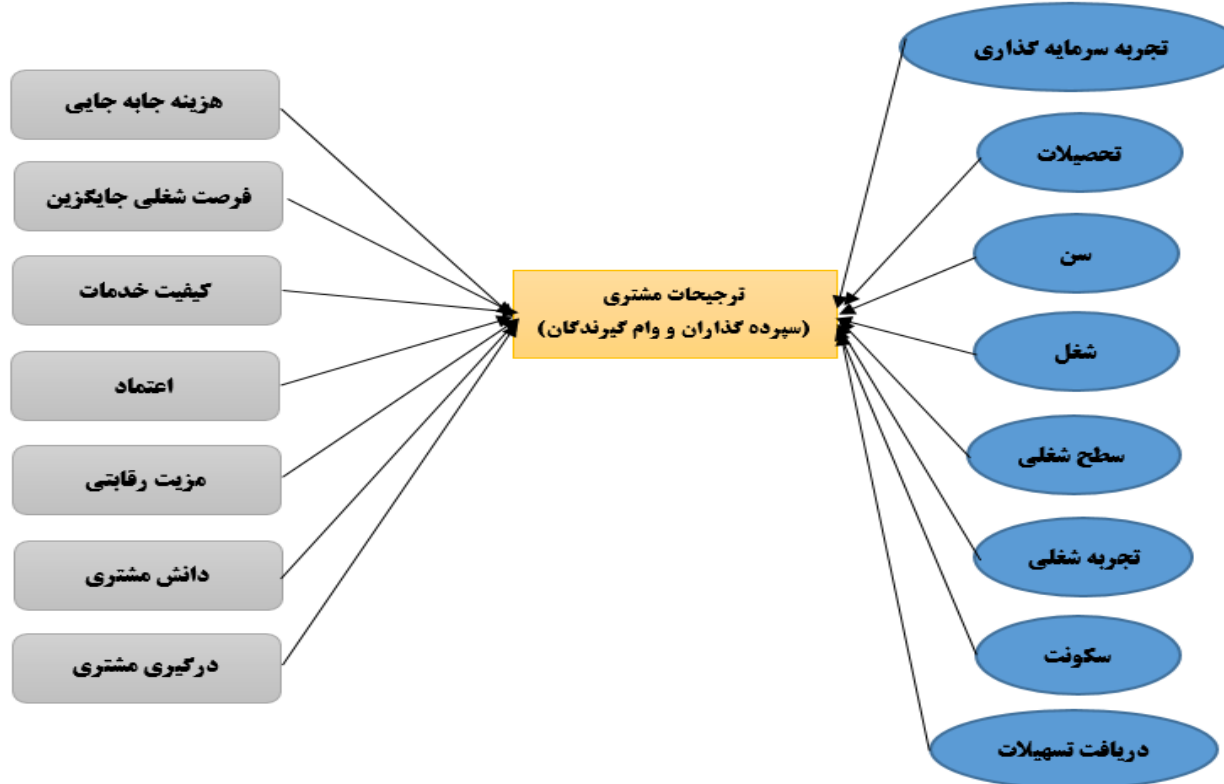
■ در گام بعدی بر اساس مولفه‌های برگرفته شده از ادبیات موضوع و همچنین مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان و متخصصان حوزه پولی و بانکی کشور نسبت به ارائه مدل‌های مفهومی در حوزه رضایت مشتریان (رضایت سپرده گذاران و وام گیرندگان)، ترجیحات مشتریان، جابه‌جایی سرمایه (انتقال و جابه‌جایی سپرده سرمایه گذاری از صندوق‌ها و موسسات مالی به بانک‌ها و یا بازار سرمایه و بورس) و درگیری سرمایه (میزان سرمایه سپرده گذاری شده) شد و بر اساس داده‌های کمی گردآوری شده نسبت به آزمون این مدل‌های مفهومی اقدام شد.

شکل ۵-۱: چهارچوب مفهومی رضایت مشتری (سپرده گذاران و وام گیرندگان)

متغیرها	مدل ۱			مدل ۲		
	Beta	T	Sig	Beta	T	Sig
مقدار ثابت		.۶۴۷	.۵۱۸		.۳۰۴	.۷۶۲
دانش مشتری	.۱۴۴	۲.۴۵۲	.۰۱۵	.۱۷۴	۲.۷۵۵	.۰۰۷
درگیری مشتری	-.۰۱۲	-.۱۹۷	.۸۴۴	.۰۰۵	.۰۷۵	.۹۴۰
فرصت شغلی جایگزین	-.۰۸۵	-.۹۰۶	.۳۶۶	-.۰۳۸	-.۶۵۴	.۵۱۴
کیفیت خدمات	.۲۴۴	۳.۴۹۷	.۰۰۱	.۲۴۳	۳.۰۳۰	.۰۰۳
اعتماد	.۲۶۱	۳.۴۰۷	.۰۰۱	.۲۹۴	۳.۵۵۶	.۰۰۰
مزیت رقابتی	.۰۶۸	۱.۰۹۴	.۲۷۵	.۰۵۵	.۹۱۹	.۳۶۰
فساد سازمانی	-.۱۴۶	-۱.۸۹۳	.۰۶۰	-.۱۳۵	-۱.۸۸۵	.۰۶۱
فساد عمومی	.۰۰۰	-.۰۱۱	.۹۹۱	-.۰۰۵	-.۰۸۴	.۹۳۳
سیستم ضد فساد	.۱۶۸	۲.۵۸۹	.۰۱۰	.۱۶۵	۲.۵۲۱	.۰۱۳
هزینه جابه جایی	.۱۹۹	۲.۰۶۳	.۰۴۰	.۰۹۲	۱.۴۳۱	.۱۵۴
جنسیت				.۰۳۱	.۵۱۱	.۶۱۰
وضعیت تاهل				.۰۶۴	.۹۷۶	.۳۳۱
سن				-.۰۳۰	-.۳۰۵	.۷۶۱
تحصیلات				-.۱۰۶	-۱.۵۹۰	.۱۱۴
درآمد				-.۰۱۰	-.۱۳۸	.۸۹۰
تجربه شغلی				-.۱۶۰	-۱.۳۶۹	.۱۷۳
کسب و کار شخصی				-.۰۴۶	-.۵۲۱	.۶۰۳
دانشجو				.۰۴۳	.۵۹۱	.۵۵۵
دولتی				.۱۰۲	۱.۴۸۰	.۱۴۱
بیکار				-.۱۱۹	-۱.۴۰۱	.۱۶۳
بازنشسته				-.۰۱۴	-.۱۹۸	.۸۴۳
سطح شغلی				.۱۱۱	۱.۴۶۹	.۱۴۴
مرکز استان				.۰۲۹	.۵۰۰	.۶۱۸
شهرستان				-.۰۲۸	-.۵۰۳	.۶۱۵
روستا				.۰۴۱	.۷۵۶	.۴۵۰
R		.۷۰۴			.۷۳۶	
R square		.۴۹۵			.۴۹۵	
Adjust R square		.۴۶۵			.۴۶۵	
R square change		.۴۹۵			.۰۴۷	
F		۱۶.۵۰۲			۷.۷۳۸	
F change		۱۶.۵۰۲***			۱.۱۵۷***	
Durbin-Watson					۲.۱۸۱	

تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه های مالی - اعتباری

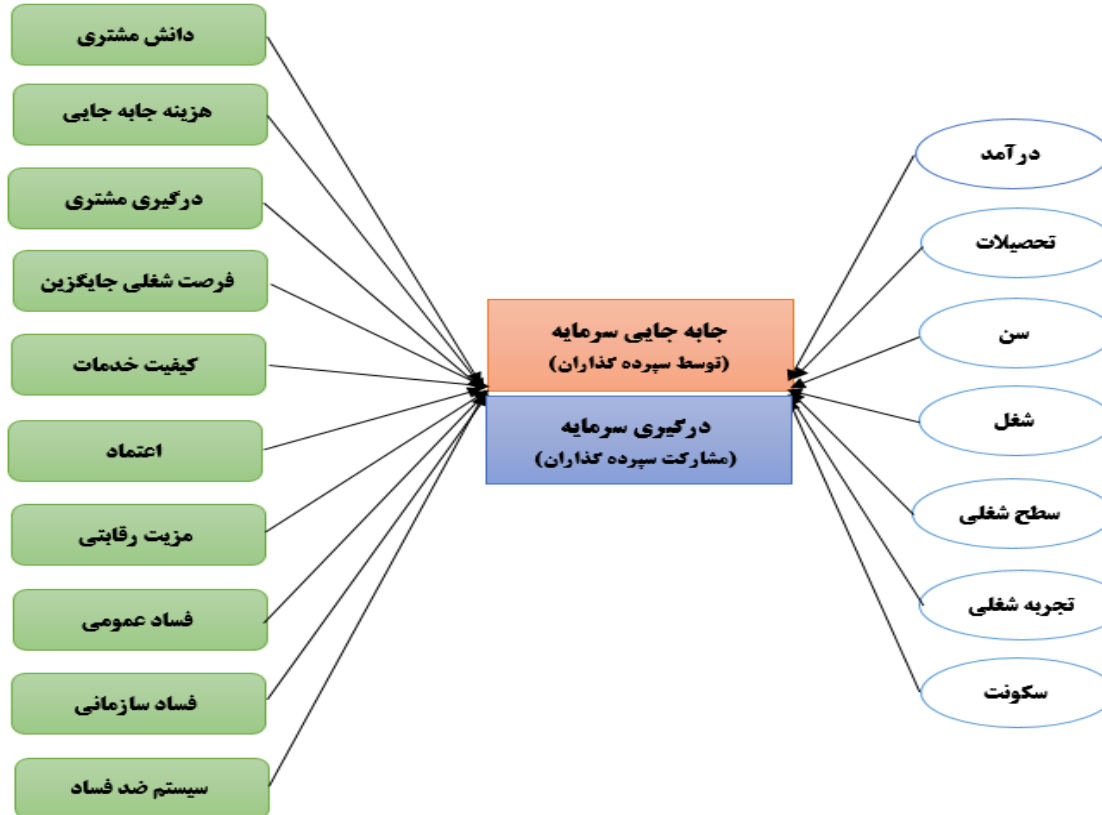

شکل ۵-۲: چهارچوب مفهومی ترجیحات مشتری (سپرده گذاران و وام گیرندگان)

متغیرها	مدل ۱			مدل ۲			مدل ۳		
	Beta	T	Sig	Beta	T	Sig	Beta	T	Sig
مقدار ثابت		۱۰.۶۵۹	.۰۰۰		۵.۹۶۸	.۰۰۰		4.651	.000
جنسیت	-.۰۳۶	-.۴۸۹	.۶۲۶	-.020	-.281	.779	-.029	-.395	.693
وضعیت تاهل	-.015	-.۱۸۵	.۸۵۳	-.031	-.399	.691	-.046	-.582	.562
سن	.087	.۶۹۳	.۴۸۹	.050	.423	.673	.062	.517	.606
تحصیلات	.308	۳.۷۷۹	.۰۰۰	.240	3.040	.003	.244	3.060	.003
درآمد	-.038	-.۴۳۷	.۶۶۳	-.022	-.257	.797	-.020	-.232	.817
تجربه شغلی	-.276	-۱.۸۸۴	.۰۶۱	-.264	-1.914	.057	-.277	-1.995	.048
دانشجو	-.075	-.۹۰۸	.۳۶۵	-.040	-.517	.606	-.052	-.654	.514
دولتی	-.005	-.۰۵۶	.۹۵۵	.033	.393	.695	.021	.242	.809
خصوصی	.001	.۰۱۱	.۹۹۱	.014	.172	.864	.014	.166	.869
بیکار	-.192	-۱.۹۵۶	.۰۵۲	-.120	-1.276	.204	-.114	-1.210	.228
بازنشسته	-.066	-.۷۵۳	.۴۵۳	-.031	-.371	.711	-.019	-.219	.827
سطح شغلی	-.088	-.۹۶۷	.۳۳۵	-.007	-.082	.935	-.026	-.292	.771
مرکز استان	.044	.۶۱۹	.۵۳۷	.048	.706	.481	.045	.662	.509
شهرستان	.014	.۲۰۴	.۸۳۸	-.007	-.098	.922	-.012	-.184	.854
روستا	-.073	-۱.۰۸۱	.۲۸۱	-.081	-1.266	.207	-.092	-1.421	.157
دریافت تسهیلات	-.002	-.۰۲۶	.۹۷۹	-.023	-.272	.786	-.019	-.223	.824
دریافت تسهیلات از غیرمجاز	-.054	-.۴۸۹	.۶۲۵	-.092	-.879	.381	-.087	-.824	.411
سپرده گذاری	.128	۱.۳۷۷	.۱۷۰	.085	.945	.346	.094	1.038	.301
تجربه سرمایه گذاری	.134	۱.۰۶۰	.۲۹۱	.106	.882	.379	.086	.704	.482
دانش مشتری				.106	1.429	.155	.092	1.219	.225
درگیری مشتری				.246	3.175	.002	.235	3.011	.003
فرصت شغلی جایگزین				.126	1.869	.063	.111	1.627	.106
کیفیت خدمات				-.242	-2.659	.009	-.261	-2.748	.007
اعتماد				.195	2.040	.043	.194	1.928	.056
Adjust R square		.۱۶۰			.۲۵۸			.۲۵۹	
R square change		.۲۴۶			.۱۱۱			.۰۰۸	
F change		۲.۸۷۱***			۴.۸۷۹***			۱۰.۵۲***	
Durbin-Watson								۱.۸۳۵	

تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه های مالی - اعتباری

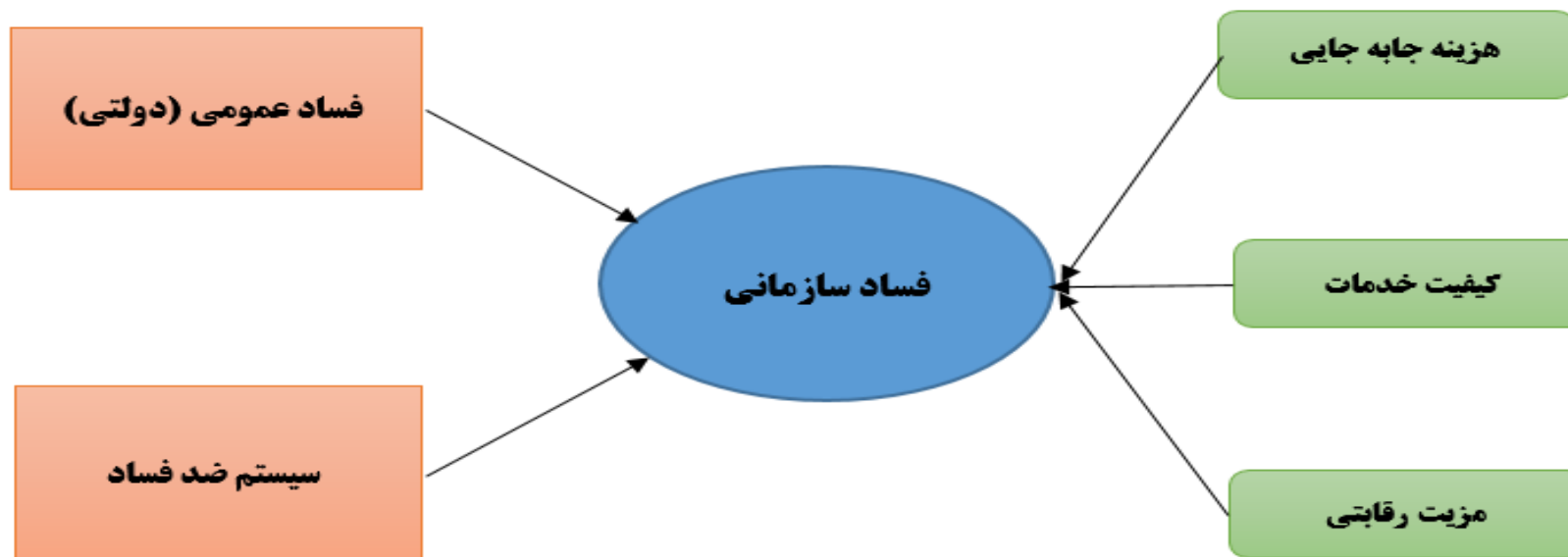

شکل ۳-۵: چهارچوب مفهومی جابه جایی سرمایه و درگیری (مشارکت) سرمایه سپرده گذاران (از موسسات مالی و اعتباری به سایر بانک ها و یا انتقال به بازار سرمایه)

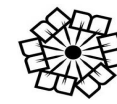
متغیرها	مدل ۱			مدل ۲		
	Beta	T	Sig	Beta	T	Sig
مقدار ثابت		2.270	.024		2.975	.003
دانش مشتری	.013	.187	.852	-.013	-.184	.854
ترجیحات مشتریان	.281	3.857	.000	.232	3.148	.002
درگیری مشتری	-.075	-1.009	.314	-.095	-1.250	.213
فرصت شغلی جایگزین	.160	2.198	.029	.168	2.384	.018
کیفیت خدمات	-.174	-1.845	.067	-.213	-2.305	.022
اعتماد	.034	.349	.728	.073	.770	.443
مزیت رقابتی	.024	.342	.733	.045	.669	.504
رضایتمندی مشتری	-.092	-1.025	.307	-.124	-1.428	.155
درگیری سرمایه	.137	1.679	.095	.189	2.314	.022
فساد سازمانی	.233	2.844	.005	.207	2.570	.011
فساد عمومی	-.098	-1.305	.193	-.106	-1.449	.149
سیستم ضدفساد	.071	.919	.360	.089	1.197	.233
هزینه جابجایی	.105	1.418	.158	.123	1.709	.089
جنسیت				-.277	-4.108	.000
وضعیت تاهل				.090	1.237	.218
سن				.118	1.057	.292
تحصیلات				-.015	-.201	.841
درآمد				-.027	-.340	.734
تجربه شغلی				-.417	-3.171	.002
کسب و کار شخصی				-.204	-2.048	.042
دانشجو				-.137	-1.683	.094
دولتی				-.013	-.163	.871
مرکز استان				.047	.741	.460
شهرستان				.112	1.814	.071
روستا				.126	2.089	.038
Adjust R square		.۲۵۴			.۲۵۴	
R square change		.۳۰۴			.۱۴۳	
F change		۶.۱۰۵***			۲.۸۸۳***	
Durbin-Watson					۲.۱۲۰	

متغیرها	مدل ۱			مدل ۲		
	Beta	T	Sig	Beta	T	Sig
مقدار ثابت		-1.277	.203		-1.198	.232
دانش مشتری	.055	.889	.375	.001	.020	.984
ترجیحات مشتریان	.262	4.145	.000	.239	3.571	.000
درگیری مشتری	.165	2.574	.011	.181	2.664	.008
فرصت شغلی جایگزین	.380	6.318	.000	.369	6.112	.000
کیفیت خدمات	.155	1.839	.067	.149	1.766	.079
اعتماد	.113	1.329	.185	.084	.965	.336
مزیت رقابتی	.060	.952	.343	.050	.797	.427
رضایتمندی مشتری	-.232	-3.037	.003	-.184	-2.367	.019
جنسیت				.023	.366	.715
وضعیت تاهل				-.017	-.254	.800
سن				-.179	-1.709	.089
تحصیلات				.207	2.939	.004
درآمد				.096	1.280	.202
تجربه شغلی				.202	1.648	.101
دانشجو				-.001	-.018	.986
دولتی				-.148	-1.985	.049
خصوصی				-.109	-1.501	.135
بیکار				.026	.314	.754
بازنشسته				.102	1.364	.174
سطح شغلی				-.149	-1.906	.058
مرکز استان				.070	1.173	.242
شهرستان				.069	1.203	.231
روستا				-.002	-.032	.975
R		.۶۳۰			.۶۹۴	
R square		.۳۹۷			.۴۸۱	
Adjust R square		.۳۷۱			.۴۱۲	
R square change		.۳۹۷			.۰۸۴	
F		۱۵.۴۷۲			۶.۹۷۵	
F change		۱۵.۴۷۲***			۱.۸۷۱***	
Durbin-Watson					۱.۸۸۷	

تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه‌های مالی - اعتباری

شکل ۵-۴: چهارچوب مفهومی فساد سازمانی (سپرده گذاران و وام گیرندگان)

تحلیل توصیفی و کمی عوامل سطح فردی و سازمانی موسسه‌های مالی - اعتباری

متغیرها	مدل ۱			مدل ۲		
	Beta	T	Sig	Beta	T	Sig
مقدار ثابت		17.148	.000		6.439	.000
فساد عمومی	.434	7.006	.000	.319	5.457	.000
سیستم ضدفساد	-.239	-3.867	.000	-.200	-3.289	.001
هزینه جابجایی				.373	6.398	.000
کیفیت خدمات				-.153	-2.386	.018
مزیت رقابتی				-.018	-.309	.758
R		.۵۱۰			.۶۳۶	
R square		.۲۶۰			.۴۰۴	
Adjust R square		.۲۵۲			.۳۸۹	
R square change		.۲۶۰			.۱۴۵	
F		۳۴.۰۲۲			۲۵.۹۴۴	
F change		۳۴.۰۲۲			۱۵.۴۸۰	
Sig		.۰۰۰			.۰۰۰	
Durbin-Watson					۱.۶۹۴	

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

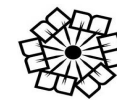
یافته‌های این مطالعه در بخش کمی که در ارتباط با سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان صندوق‌های تعاونی و موسسه‌های مالی و اعتباری است، نشان می‌دهند:

- **فرصت شغلی جایگزین** بر ترجیح مشتریان تاثیر مثبت دارد. بدین مفهوم که سپرده‌گذاران به دلیل نداشتن شغل مناسب به اینگونه موسسات مالی و اعتباری به دید یک فرصت مناسب شغلی برای سرمایه‌گذاری نگاه می‌کنند.
- **درگیری مشتریان** در اینگونه موسسات بر ترجیحات آنها تاثیر مثبت دارد. به عبارتی مشتریان اینگونه موسسات هر چه بیشتر در موسسات از طریق سپرده‌گذاری یا به دلیل دریافت وام درگیر باشند، بخاطر ایجاد وابستگی، ترجیح می‌دهند که فعالیت‌های مالی و اقتصادی خود را از صندوق تعاونی و یا موسسه مالی و اعتباری که در آن حساب دارند، انجام دهند.
- **کیفیت خدمات و اعتماد** نیز تاثیر مثبت بر ترجیحات مشتریان دارد. به عبارت دیگر موسساتی که از کیفیت ارائه خدمات (شامل دقت، سرعت و کیفیت انجام کارها و برخورد با کارکنان) مناسبی برخوردارند و اعتماد مشتریان را جلب نموده‌اند، مورد اقبال سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان خواهند بود.
- همچنین **تجربه شغلی** با ترجیحات مشتریان رابطه منفی دارد. لذا افراد با تجربه کاری کمتر علاقه بیشتری به سپرده‌گذاری در اینگونه موسسات دارند.

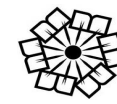
نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

- سپرده‌گذارانی که به دنبال سودآوری بیشتر و مطمئن هستند، سرمایه خود را به بازار سرمایه و بورس و یا به سایر موسسات مالی و بانک‌های مورد اطمینان انتقال می‌دهند. یکی از عوامل این ترجیح ممکن است **سودآوری بیشتر بورس نسبت به موسسه‌های مالی و اعتباری** باشد و یا عدم اعتماد بخشی از مشتریان و سپرده‌گذاران به موسسات و صندوق‌های که در نتیجه فسادهای احتمالی به وجود آمده باشد.
- سپرده‌گذارانی که حجم بیشتری از سرمایه را درگیر اینگونه موسسات مالی - اعتباری نموده‌اند، **احتمال بالاتری برای جابه‌جایی سپرده‌ها از این موسسات به بازار سرمایه دارند**. از طرف دیگر وجود فساد سازمانی در موسسات مالی و اعتباری، احتمال جابه‌جایی و انتقال سرمایه به سایر موسسات و بانک یا انتقال آن به بازار سرمایه را افزایش می‌دهد.
- در عین حال سپرده‌گذارانی که از **سطح شغلی** مناسبی در محل کار خود برخوردار نیستند، تمایل به اختصاص حجم بیشتری از سرمایه گذاری را در صندوق‌ها تعاونی و موسسه‌های مالی و اعتباری دارند.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

- **سیستم ضد فساد حاکمیتی** نیز تاثیر منفی بر فساد سازمانی دارد. به این مفهوم که در صورت استقرار نظام حقوقی و حمایتی قضایی از طرف دولت و تقویت حاکمیت در کشور برای مبارزه با فساد و رشوه، فساد سازمانی در سطح موسسه‌های مالی و اعتباری نیز کاهش می‌یابد.
- همچنین **فساد عمومی یا دولتی** رابطه مثبت با فساد سازمانی دارد. به عبارت دیگر وجود فساد در نهادهای دولتی و دستگاه‌های اجرایی موجب افزایش رشوه و فساد در اینگونه از موسسات مالی و اعتباری می‌گردد.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

■ تحلیل‌های انجام شده در خصوص شناسایی علل ریشه‌ای این بحران حاکی از این است که سه عامل به وقوع این بحران دامن زده‌اند.

✓ **عوامل پیش‌زمینه‌ای:** در واقع این عوامل زمینه و بستر را برای شکل‌گیری، رشد و گسترش این موسسات و تعاونی‌های مالی و اعتباری فراهم کرده‌اند و در صورتی که این موارد کنترل می‌شد، شاهد وقوع بحران این موسسات و مسائل اقتصادی، اجتماعی و امنیتی ناشی از آن در کشور نبودیم.

✓ اولین علت شناسایی شده در این زمینه **عدم وجود قوانین هماهنگ و یکپارچه** است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد در مورد موسسات مالی و اعتباری در کشور قوانین جامع و اختصاصی که به ابعاد گوناگون این مسئله پردازد تدوین نشده است و قوانین موجود دارای نقطه ضعف‌ها و خلاءهای جدی در این زمینه بوده است.

✓ از دیگر مشکلات جدی مربوط به قوانین، **عدم توجه به نقش ناظر** است و نقش یک نهاد ناظر مستقل بر فعالیت اینگونه موسسات مشخص نشده است.

✓ با **افزایش حجم نقدینگی** و پایه پولی کشور، اتخاذ سیاست‌های انبساطی و افزایش جریان نقدینگی در بین مردم، تمایل به انباشت سرمایه افزایش پیدا کرده و لذا ارائه نرخ‌های بهره بالا توسط این موسسات این سرمایه‌های سرگردان را به سمت خود جلب کرده است.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

✓ علت دیگر، بی‌ثباتی نرخ بهره و انتظارات تورمی در جامعه است. بر اساس یافته‌ها، در بسیاری از دوره‌ها نرخ بهره متناسب با نرخ تورم حقیقی کشور نبوده است و بانک‌ها اقدام به ارائه نرخ‌های بهره غیرواقع‌گرایانه به مشتریان کرده‌اند.

✓ همچنین در این خصوص انتظارات تورمی اقشار جامعه به این مسئله دامن زده است. با توجه به عدم اتخاذ سیاست‌های پولی و ارزی صحیح توسط بانک مرکزی و کاهش فزاینده ارزش پول ملی کشور، جامعه همواره خطر تورم افسارگسیخته، کاهش ارزش پول و قدرت خرید خود را احساس کرده است و به تبع درصدد بوده است با استفاده از ابزارهای گوناگون کاهش ارزش منابع مالی خود را جبران کند.

✓ عامل دیگری که به این مسئله دامن زده است اعتمادی بوده است که مردم به سیستم بانکی و پولی کشور داشته‌اند چراکه در طول سالیان قبل و بعد از انقلاب اسلامی کمتر شاهد چنین بحران‌های بوده‌اند.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

■ **عوامل حاکمیتی:** این عوامل مربوط به نحوه اداره عمومی و به طور خاص نحوه اداره بازارهای پولی و مالی کشور توسط نهادهای حاکمیتی است که در برگیرنده سازمان‌ها و ارگان‌های زیر نظر قوه مجریه، قوه مقننه و قوه قضاییه می‌باشند.

✓ اولین علت شناسایی شده حاکمیتی، **عدم نظارت** است. یافته‌ها بیانگر این است که بانک مرکزی و دیگر نهادهای مسئول، نظارت دقیق و جامعی بر فعالیت این موسسات مالی و اعتباری نداشته‌اند و با توجه به اینکه قانون‌گذار نهادی مستقل را به طور مستقیم مسئول اعطای مجوز و نظارت بر اینگونه موسسات مالی و اعتباری نکرده است، ضعف نظارت در این زمینه به شدت مشهود است.

✓ دومین دلیل، **روابط قدرت و نفوذ در دستگاه‌های حاکمیتی** است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد در بسیاری از موارد بنیان‌گذاران این موسسات که مجوز فعالیت به آنها اعطا شده است، از افراد ذی‌نفوذ بوده‌اند و به نهادهای حاکمیتی وابسته بوده‌اند مانند نیروهای مسلح.

✓ علت دیگر شناسایی شده در این زمینه، **فساد مدیریتی و مالی** است. بر طبق یافته‌های این پژوهش بسیاری از این موسسات با استفاده از رانت و پرداخت رشوه به فعالیت‌های خود ادامه می‌دادند. به عنوان مثال، بررسی اعضای هیئت مدیره این موسسات نشان می‌دهد که از نمایندگان مجلس در میان آنها حضور داشته‌اند و این افراد از وام‌های کم بهره نیز منتفع شده‌اند.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

✓ در نهایت علت دیگر، **عدم هماهنگی و مسئولیت‌پذیری دستگاه‌های حاکمیتی** است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد دستگاه‌های مرتبط با فعالیت‌های اینگونه موسسه‌ها، عموماً از پذیرش مسئولیت رسیدگی به امور این موسسات اجتناب کرده‌اند و هریک دیگری را مسئول رسیدگی و نظارت می‌دانسته است.

▪ **عوامل مدل کسب و کار:** این علل به نحوه مدیریت و اداره این موسسات مالی و فرآیندهایی که از طریق آنها این موسسات جذب منابع مالی کرده، مرتبط است.

✓ اولین علت شناسایی شده در این زمینه **عدم شفافیت و گزارش‌دهی مالی ضعیف** است. یافته‌های این پژوهش حاکی از این است که این موسسات مالی و اعتباری سیستم گزارش‌دهی مالی دقیق و شفاف نداشتند و به دلیل عدم برخورداری از منابع لازم، پروتکل‌های ضروری مربوط به گزارش‌دهی در موسسات مالی و اعتباری را رعایت نمی‌کردند.

✓ دومین علت شناسایی شده در این زمینه **عدم برخورداری از نیروی انسانی خبره و متخصص** است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد؛ افراد بنیان‌گذار و اداره‌کننده این موسسات عموماً افرادی غیرمتخصص و بی‌تجربه در زمینه امور مالی و اقتصادی بوده‌اند.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

- ✓ سومین عامل شناسایی شده در این زمینه **عدم برخورداری از ساختار سازمانی و مدیریتی مناسب** است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد اغلب این موسسات از سطوح سازمانی و مدیریتی متناسب برخوردار نبوده‌اند.
- ✓ در نهایت علت دیگر شناسایی شده در این زمینه **عدم برخورداری از تعهد و پاسخگویی به مشتری** بوده است. این مطالعه نشان می‌دهد که این موسسات اطلاعات مشتریان و تراکنش‌های مربوط به آنها را به دقت ثبت نمی‌کرده‌اند و در موارد متعدد مشتریان به دلیل عدم ثبت اطلاعات و پاسخگویی آنها اموال و دارایی‌های خود را از دست داده‌اند.
- در نهایت یافته‌های این پژوهش **عدم نظارت** را ریشه‌ای‌ترین علتی که منجر به وقوع این بحران در کشور شده است، نشان می‌دهد که شامل **عدم نظارت بر قانون‌گذاری صحیح، عدم نظارت بر اجرای صحیح قانون، عدم نظارت بر شکل‌گیری این موسسات مالی و اعتباری و عدم نظارت بر فعالیت‌های مالی و اعتباری این موسسات** است.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

توصیه‌های سیاستی و راه‌کارهای پیشنهادی بر اساس نتایج تحقیق:

- ✓ دولت باید ساز و کاری مالی و اجتماعی را ایجاد نماید تا افراد نیازمند جامعه برای رفع نیازهای اساسی و ضروری خود به سمت بازارها و نهادهای مالی غیرمجاز نروند، این امر می‌تواند مشکلات و بحران‌های بزرگتری را ایجاد نماید. بهتر است نهادهای اختصاصی و یا بانک‌های دولتی و بزرگ متولی این امور باشند و مسئولیت اینگونه حمایت‌های حیاتی برای اقشار ضعیف را برعهده داشته باشند.
- ✓ فعالیت و روند کار بانک‌ها، صندوق‌ها و موسسات مالی-اعتباری باید شفاف و قانونی باشد تا هیچ نوع خلاء قانونی یا ساختاری در آن وجود نداشته باشد.
- ✓ قوانین و آئین‌نامه‌هایی حاکمیت شرکتی منسجم در خصوص ضرورت استفاده از افراد و کارشناسان متخصص و آموزش دیده در سطوح مختلف مدیریتی اینگونه موسسات مالی وضع شود و در اساسنامه موسسه‌های مالی و اعتباری نیز آورده شود.
- ✓ قوانین و مقررات اختصاصی جهت مدیریت و نظارت بر نهادهای پولی و مالی کشور با محوریت بانک مرکزی به ویژه برای صندوق‌ها و موسسات مالی کوچک تدوین شود.
- ✓ نهادهای ناظر بر فعالیت‌های صندوق‌های تعاونی و موسسه‌های مالی-اعتباری باید مستقل بوده و دارای اختیارات کافی جهت اعمال سیاستهای نظارتی باشند.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

- ✓ دولت نباید در ساختارهای پولی و مالی و مدل کسب و کار و بازارهای مالی در سطح خرد دخالت نماید. مداخله دولت هرچند برای حل مشکلات، به دلیل تغییر ساختار و انتظارات مردم و سپرده‌گذاران، موجب وابستگی این بازارها به تصمیمات دولتی خواهد شد و در نتیجه تداوم بحران‌های مالی و اجتماعی به همراه خواهد داشت.
- ✓ صلاحیت‌های فردی و حرفه‌ای موسسان و مدیران موسسات مالی و اعتباری باید مورد بررسی دقیق قرار گیرد.
- ✓ آموزش‌های حرفه‌ای مالی و سرمایه‌گذاری برای ناظران، مدیران و کارشناسان این موسسات قبل و حین فعالیت الزامی گردد.
- ✓ از تدوین آئین‌نامه‌ها، فعالیت‌ها و مصوبات فساد انگیز در سطح دستگاه‌های اجرایی و سطح موسسات مالی پیشگیری شود.
- ✓ نهادهای ناظر و صادرکننده مجوزها (مانند وزارت تعاون، نیروهای نظامی، مسکن و ...) برای فعالیت‌های پولی و مالی و همچنین سایر نهادهای پولی و مالی نیاز به یکپارچه‌سازی دارند.
- ✓ تعداد بانک‌ها و موسسات پولی و مالی در کشور در مقایسه با سایر کشور و با توجه به فعالیت‌های متمرکز اقتصادی، بسیار زیاد است. لذا یکی از روش‌های حل این مشکل جهت تسهیل نظارت و تقویت این نهادها و موسسات، ادغام و یکپارچه‌سازی آنها است.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

- ✓ نظارت دقیق‌تر بر ساختار حاکمیت شرکتی و مدیریت منابع انسانی این موسسات جهت جلوگیری از تبدیل آنها به کسب و کارهای فامیلی و رابطه‌ای و پیشگیری از ایجاد زمینه‌های فساد اداری.
- ✓ کنترل نقدینگی، یکسان‌سازی نرخ سود و بهره بانکی و تسهیل و تسریع در ارائه تسهیلات کوچک، می‌تواند از هجوم مردم به سمت اینگونه موسسات جلوگیری نماید و از گسترش کمی چنین موسساتی بکاهد.
- ✓ اکثر افرادی که در این موسسات سپرده‌گذاری نموده‌اند، یا بیکار بوده و یا دارای شغل مناسبی نیستند، و سرمایه‌گذاری در این موسسات را به عنوان یک فرصت شغلی جدید می‌دانند. لذا ایجاد شغل و کارآفرینی می‌تواند از گسیل سپرده‌ها به سمت چنین موسساتی کاسته و آنها را به سمت بنگاه‌های تولیدی هدایت نماید.
- ✓ پس از بحران صندوق‌های تعاونی و به دلیل عدم اعتماد به اینگونه موسسات، بسیاری از همین سرمایه‌های کوچک مردم از این صندوق‌ها به سمت بازار سرمایه و بورس سوق داده شده است. این نیز می‌تواند زنگ خطر دیگری برای ایجاد بحران‌های اقتصادی و اجتماعی در آینده باشد.
- ✓ فقدان قوانین، مقررات و نظارت مناسب از سوی نهادهای مرتبط از دلایل عدم اجرای قوانین حوزه پولی و مالی توسط بانک مرکزی در مورد این موسسات، عدم یکپارچه‌سازی نهادهای ناظر و وجود خلاءهای قانونی در این زمینه است.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

- ✓ تدوین قوانین و مقررات حمایتی، قضایی و جدی جهت برخورد با رانت و فساد و استقرار نظام ضد فساد در نهادهای دولتی و دستگاه‌های اجرایی می‌تواند به کاهش یا حذف رشوه و فساد در سطح سازمانی این موسسات و سایر نهادهای پولی و مالی در کشور کمک نماید.
- ✓ اعتماد مشتریان (سپرده‌گذاران) در واقع اعتماد به استفاده ابزاری از یک سنت پسندیده اسلامی و سودجویی صرف است.
- ✓ بکارگیری روشهای اسلامی بانکداری و تامین مالی از طریق اینگونه موسسات و صندوق‌ها
- ✓ ادغام موسسه‌های مالی و اعتباری با سایر موسسات یا بانک‌های بزرگتر، نه تنها باعث متشکل شدن بازار پولی و تسهیل در نظارت می‌گردد، بلکه موجب ایجاد اعتماد در بین سپرده‌گذاران و خسارت دیدگان نیز می‌شود.
- فعالیت‌های پولی و به نوعی واسطه‌گری مالی خارج از چارچوب و ضوابط نهادهای ناظر (مانند وزارت تعاون و بانک مرکزی و ...)، توسط اینگونه موسسات باعث برهم زدن ثبات اقتصادی و بروز فعالیت‌های فسادزا در کشور شده است.
- عوامل پدیدارشدن موسسات مالی غیرمجاز یا ناکارآمد و بحران‌های این چنینی را باید در حوزه‌های اقتصادی و سیاسی و اجتماعی به طور هم‌زمان جست.

سپاس از توجه شما